Ушбу сонда:

2 *Ислоҳот мевалари* МАФТУНКОР ХИВА ГИЛАМИ

3 «ИШОНЧ» ҲУҚУҚИЙ МАСЛАҲАТХОНАСИ

8 «ОДОБ ДУРДОНАЛАРИ»

ИНСОНГА НАФ КЕЛТИРИШ — ОЛИЙ БАХТ

ГАЗЕТА 1991 ЙИЛ 21 МАРТДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ISHONCH

ЎЗБЕКИСТОН КАСАБА УЮШМАЛАРИ ФЕДЕРАЦИЯСИ ГАЗЕТАСИ

2005 йил 28 январ, жума № 15-16 (1857)

СЕШАНБА, ЧОРШАНБА, ЖУМА ВА ШАНБА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

ЭКСПОРТ ҲАЖМИ ОШМОҚДА

Фурқат туманидаги «Ишонч» акциядорлик жамиятига Германиядан замонавий йигирув дастгоҳлари келтириб ўрнатилгач, иш сифати ва салмоғи кескин ошди.

Корхонада 900 нафар ишчи меҳнат қилади. Тайёрланаётган маҳсулотнинг асосий қисми хорижга экспорт қилинмоқда. Ўтган йили ишлаб чиқарилган 4 минг 201 тонна сифатли ип-калаванинг қарийб ярми Россия, Туркия, Корея, Испания ва Украина каби давлатларга жўнатилди.

НУРОТА МАРМАРИ

Нурота шаҳридаги «Нуротамармар» хусусий ишлаб чиқариш корхонасига замонавий линиялар ўрнатилгач, жаҳон стандартларига мос маҳсулотлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Ўтган йили қарийб 38 минг квадрат метр мармар плита ишлаб чиқарилди.

Корхона маҳсулотларига хорижда ҳам талаб ортиб бораётир. Ўтган йили қарийб икки минг квадрат метр мармар плита Россия, Туркманистон ва Қозоғистонга экспорт қилинган бўлса, жорий йилда бу борадаги мўлжал - камида 30 минг квадрат метр.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ ҚОНУНЧИЛИК ПАЛАТАСИНИНГ БИРИНЧИ МАЖЛИСИ ТЎҒРИСИДА АХБОРОТ

27 январ куни Тошкентда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг биринчи мажлиси бўлиб ўтди.

Марказий сайлов комиссияси раиси Бўритош Мустафоев мажлисни очиб, Қонунчилик палатасига сайлов якунлари тўғрисида ахборот берди ва депутатларни сайлангани билан табриклади.

Депутатлар кун тартибини тасдиқладилар, Қонунчилик палатасининг муваққат котибиятини, электрон тизимдан фойдаланиш бўйича муваққат назорат гуруҳини сайладилар.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов сўзга чиқди.

Марказий сайлов комиссияси раисининг таклифига биноан ва «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Регламенти тўғрисида»ги қонунга мувофиқ депутатлар Қонунчилик палатаси Спикери ва унинг ўринбосарлари лавозимларига номзодлар кўрсатиш учун Оқсоқоллар кенгашини ташкил этдилар.

Оқсоқоллар кенгаши йиғилишини ўтказиш учун эълон қилинган танаффусдан сўнг мажлисга раислик қилувчи парламентнинг Қонунчилик палатаси ва унинг қўмиталари раҳбарларини сайлаш бўйича Оқсоқоллар кенгаши томонидан тавсия қилинган тамойиллар ҳақида ахборот берди.

Депутатлар Оқсоқоллар кенгаши ишлаб чиққан тамойилларни маъқуллаш тўғрисида кўпчилик овоз билан қарор қабул қилдилар.

Марказий сайлов комиссияси раиси Оқсоқоллар кенгашининг Қонунчилик палатаси Спикери лавозимига номзод бўйича таклифини ўқиб эшиттирди. Депутатлар яширин овоз бериш йўли билан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Спикери лавозимига Эркин Халиловни сайладилар.

Депутатлар Оқсоқоллар кенгаши томонидан таклиф этилган ҳар икки номзод бўйича алоҳида овоз бердилар ҳамда Қонунчилик палатаси Спикери ўринбосарлари этиб Машкура Сафаева ва Акром Каримовни сайладилар.

Шундан сўнг Қонунчилик палатаси Спикери ва унинг ўринбосарлари президиумдан жой олдилар.

Мажлисга раислик қилувчининг сиёсий партиялар фракцияларини ташкил этиш тўғрисидаги ахборотига биноан Қонунчилик палатаси фракцияларни белгиланган тартибда рўйхатга олиш тўғрисида қарор қабул қилди.

Палатанинг тегишли қўмиталарини ташкил этиш, шунингдек, Қонунчилик палатаси қўмиталарининг раислари лавозимига номзодлар бўйича қарорлар қабул қилинди, депутатлар қўмиталар сони ва номланишини тасдиқладилар.

Тегишли қўмиталар раислари лавозимларига депутатлар томонидан маъқулланган номзодлар тасдиқланди.

Шу билан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг биринчи мажлиси ўз ишини якунлади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ СЕНАТИНИНГ БИРИНЧИ МАЖЛИСИ ТЎҒРИСИДА АХБОРОТ

27 январ куни Тошкентда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг биринчи мажлиси бўлиб ўтди.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов иштирок этди.

Марказий сайлов комиссияси раиси Бўритош Мустафоев мажлисни очиб, Олий Мажлиснинг Сенатини шакллантириш якунлари тўғрисида ахборот берди ва сайланган сенаторларни табриклади.

Сенаторлар кун тартибини тасдиқлаб, Сенатнинг вақтинчалик котибияти, электрон тизимдан фойдаланиш бўйича вақтинчалик назорат гуруҳини сайладилар.

Сенат Раиси ва унинг ўринбосарлари лавозимларига номзодлар кўрсатиш учун сўз Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовга берилади.

Сенат аъзолари яширин овоз бериш йўли билан Сенат Раиси лавозимига Мурод Шарифхўжаевни, Раис ўринбосарлари этиб Фарруҳа Муҳиддинова ва Муса Ернияздовни сайладилар.

Сенат Раиси ва унинг ўринбосарлари президиумдан жой олдилар.

Мажлисга раислик қилувчининг таклифига биноан сенаторлар Сенат қўмиталарини ташкил этдилар ва уларнинг раисларини сайладилар.

Шу билан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг биринчи мажлиси ниҳоясига етди.

Хабарлар оқимидан

ЁШЛАР СЕВГАН КАСБИДА

Самарқанд вилоятида қўшма корхоналар сони янги йил бошида яна биттага кўпайди. Ургут туманида «SAM-LARK-KARTER» Ўзбекистон-Туркия қўшма корхонаси иш бошлади.

Гиламчилик ва тўқимачиликка ихтисослашган мазкур корхона маҳсулотлари ички ва ташқи бозорни тўлдиришда муҳим аҳамият касб этди. Ўнлаб қишлоқ ёшлари доимий ишли бўлгани янада қувончли.

ҚИШЛОҚДА СТАДИОН

Болалар спортини ривожлантириш дастури доирасида Пахтачи туманининг Султонобод қишлоғида янги стадион фойдаланишга топширилди. Уни «Чинор» ширкат қурилиш трестининг 7-шўъба корхонаси қурувчилари бунёд этишди.

Ушбу спорт мажмуида волейбол, баскетбол, теннис майдонлари, кураш зали мавжуд. Айни пайтда юзлаб ёшларни жалб этган спорт тўгараклари фаолият кўрсатяпти.

Р.ҚУРБОНОВ,
«Ишонч» мухбири

МУНОСИБ СОВҒА

Қанликўл тумани марказида саноат-транспорт касб-ҳунар коллежи биноси фойдаланишга топширилди.

Унда ёшларнинг билим олиши, касб-ҳунар эгаллаши ва спорт билан мунтазам шуғулланиши учун барча шароит яратилган. 750 ўринли бу билим даргоҳида талабалар етти йўналиш бўйича сабоқ оладилар.

Коллежнинг очилишида мамлакатимизда ёш авлод таълим-тарбиясига алоҳида эътибор берилаётгани ва мазкур соҳада изчиллик билан амалга оширилаётган ислоҳотлар ўз самарасини бераётгани таъкидланди.

Хўжаобод туманидаги «Голден вирт» масъулияти чекланган жамияти асосан тухум етиштиришга ихтисослаштирилган. Айни пайтда бу ерда 14 минг бош парранда боқилиб, кунига 2500 дона тухум олинмоқда.

Корхонада паррандачиликка ихтисослаштирилган 12 та бино бўлиб, бештасида парранда боқилмоқда. Ҳозиргача бу ердаги она товуқлар сони 8200 тага етказилган. 2005 йил охиригача яна 15 минг дона товуқ олиниб, қолган бўш биноларда боқилиши кўзда тутилмоқда.

Таъкидлаш керакки, корхона ўтган йили 9 миллион сўмлик маҳсулот сотган бўлса, жорий йилда 1 миллион 200 минг дона тухум етказиб бериш ниятида.

Суратда: паррандабоқар Умарёрхон Ёқубова.

Ш.ОЛИМОВ
(ЎзА) олган сурат

«Пахта иши» жабрдийдалари

ДЕҲҚОННИНГ АРМОНЛИ КУНЛАРИ

Ўтган асрнинг 80-йиллари... Куз кеч тушганидан пахта тайёрлаш режаси оғир кечаётган пайтлар эди. Мелибой пайкал четига қўндирилган ганжина шийпонда бир ҳафтадан буён кимтиниб, қийналиб яшарди.

Мана, у қора ўчоқда буруқсиётган таппи тутунига кафтларини тутиб исиниб ўтирибди. Ис босган дарчага шамол аралаш ёғаётган ёмғир томчилари келиб урилар, ойнани худди кўз ёшларидек юварди. Устара тегмаганидан соқол қоплаган юзларини сийпаларкан, эндигина атак-чечак босаётган жажжи Ғолибжони сира куз олдидан кетмасди.

Қўлбола эшик бирданига тарақлаб очилиб-ёпилади. Ёпирилиб кирган яхдек шабададан чўлга келиб орттирган касали - юрак санчиғи яна хуруж қилади. Бирин-кетин кириб келган кийим-бошлари жиққа ҳўл ишчилар, ҳашарчилар Мелибойнинг ёнига тиқилишиб, исиниб олиш илинжида қўлларини ўчоққа тоблайдилар. У ҳамроҳларининг чанг-тўзонлардан қорайган, дағаллашган юзларига, киртайган ғамнок кўзларига, сертомир билакларига нигоҳ ташлаб, ич-ичидан эзилади. Улар чаноқлардан тилинган жароҳатларига жимгина вазелин суркарди.

Мелибой чўл бўйлаб ёйилиб кетган ташландиқ шийпонларда ана шундай алпозда кун кўраётган юзлаб ҳашарчилар, ишловчиларни ўйлаб кетди. Бу кишиларни борса келмас бу ерларга ўша йиллар учун урф ибора - ватанпарварлик чақириғи эмас, ўзи сингари тирикчилик ташвиши, ёхуд адолатсизлик ҳайдаб келганди.

Дераза токчасидаги телефон қўнғироғидан Мелибой чўчиб тушди. Шошиб гўшакни қулоғига тутди. Ундан туман «каттаси»нинг одатдаги зарда аралаш овози эшитилди:

(Давоми 2-бетда)

Меҳр-оқибат кунда керак

Меҳр-мурувват бағрикенгликка, инсоний қадриятларни улуғлашга ундайди. Инсон қалбида оқибатлилик, саховатпешалик, ҳамжиҳатлик, дўстлик, тотувлик каби олижаноб туйғуларни шакллантиради, тарбиялайди. Байрамларимизнинг зўр кўтаринкилик, тантанавор рухда ўтиши шундан. Мамнуният ила таъкидлаш лозимки, Меҳр ва мурувват йилида ўтказилган кўплаб хайрли тадбирлар, савобли ишлар шаркона анъаналаримизнинг турмуш тарзимизга тобора чуқуррок сингиб бораётганлигини кўрсатди.

III.ИНСОН КЎНГЛИН ОВЛАМОҚ АЪЛО

Ўтган йили республика касаба уюшмалари томонидан якка-ёлғиз қариялар ва ногиронларга ҳамда кам таъминланган оилалар, Меҳрибонлик ва Саховат уйларига кенг кўламдаги моддий-маънавий ёрдам кўрсатилди. Мисолларга мурожаат қилсак. Ўзбекистон металлургия ва машинасозлик саноати тармоқлари ходимлари касаба уюшма Марказий қўмитаси тизимидаги корхона ва ташкилотларда Наврўз байрами, Рамазон ҳамда Қурбон ҳайитлари арафасида 6 минг 250 нафар киши хайр-эҳсон кўмагидан баҳраманд бўлди. Жумладан, «Ўзметкомбинат» АИЧБ касаба уюшма қўмитаси Бекобод шаҳридаги ногирон болалар уйига 75 минг сўмлик қўғирчоқлар олиб берди. Шунингдек, мазкур масканга Халқаро болаларни ҳимоя қилиш куни муносабати билан турли ширинликлар тухфа қилинди. Бунинг учун корхона касаба уюшма қўмитаси ҳисобидан 342 минг сўмдан ортиқ маблағ сарфланди.

Агросаноат мажмуи ходимлари касаба уюшма етакчилари меҳр-саховат, самимият ила йўғрилган тадбирларни юқори савияда ташкил этиш ва катта муваффақият билан ўтказишда ташаббускорлик кўрсатишди. Наврўз байрамида Сурхондарё вилоят тармоқ касаба уюшмалари саъй-ҳаракати билан 1600 дан ортиқ оилага моддий ёрдам берилди. Шунингдек, Қашқадарё вилоят тармоқ қўмитаси Яккабоғ туманидаги қариялар уйи ҳамда оталиққа олинган кам таъминлаган оилаларни доимий равишда моддий-маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб турибди.

Давлат муассасалари ва жамоат хизмати ходимлари касаба уюшмалари тизимида ҳам байрамларда кўплаб хайрли тадбирлар ўтказилиб, ёрдамга муҳтож кишиларга меҳр-саховат кўрсатилди. Чунончи, 37 нафар киши 2 миллион 545 минг сўмлик моддий ёрдам олди. Тармоқ касаба уюшма Марказий қўмитаси ходимлари эса пойтахтимиздаги фахрийлар пансионатида бўлдилар. Байрам дастурхони ёзилиб, ўнлаб нуронийларнинг кўнгли олинди.

Ўзбекистон Конституциясининг 12 йиллиги муносабати билан Жиззах вилояти Зарбдор туманидаги заиф эшитувчи болалар махсус интернати тарбияланувчиларига 3 миллион сўмлик спорт кийимлари, пойабзаллар ва бошқа ҳар хил уст-бошлар совға қилинди. 3-декабр — Халқаро ногиронлар кунида жойлардаги касаба уюшма Кенгашлари, тармоқ қўмиталари ташаббуси билан ногиронларнинг бир гуруҳига қимматбаҳо совғалар ажратилди. Хусусан, Сурхондарё вилоят касабачилари Меҳрибонлик ва Саховат уйлари тарбияланувчилари, ота-онасиз болаларни бир неча миллион сўмлик кийимкечак, дори-дармон билан таъминлашди.

Тошкент шаҳар касаба уюшмалари томонидан «Меҳр ва мурувват йили» давлат дастури талабларини ҳаётга тадбиқ этишга жиддий ёндошилди. Хусусан, мамлакатимизда Мустақиллик байрами тантана қилинаётган шукуҳли кунларда пойтахтдаги кўп болали ва камхарж оилаларнинг юзлаб нафар фарзандлари ажойиб совғаларни олишди. Улар учун дарсликлар, ўқув қуроллари сотиб олишга касаба уюшмалари сарфлаган маблағ бир неча миллион сўмни ташкил этди.

Андижон вилоятида кўп болали, боқувчисини йўқотган, кам таъминланган оилалар, ногиронларга касаба уюшма маблағи ҳисобидан 5 миллион сўмлик ҳомийлик ёрдами кўрсатилди. Чунончи, вилоят алоқа ходимлари бирча тўловлар билан рағбатлантирилди. 15 йилдан кўп ишлаган ходимларга телефон, радио учун абонент тўловлари юз фоиз корхона ҳисобидан қопланди.

Бу ёруғ оламда жажжи ўғил-қизлар, ширинданшакар болакайлар кулгиси, шодлигию қувончидан беғубор туйғу, бахтлироқ лаҳзалар бўлмаса керак. Энг оммавий жамоат ташкилоти ўтган йилда фарзандларимиз кўнглига олам-олам қувонч бахш этиш мақсадида амалга оширилган кўплаб хайрли ишларга бош-қош бўлди. Айниқса, вазирлик ва идоралар, ҳокимиятлар, турли ҳомий ташкилотлар билан ҳамкорликда уюштирилган арча байрамлари минглаб ўғил-қизларимизда унутилмас таассурот қолдирди. Бундай тадбирлар 2004 йилнинг декабр ва жорий йилнинг январ ойлари давомида республикамизнинг барча худудларида – Меҳрибонлик уйлари, мактаб-интернатларда, умумтаълим масканларида, маҳаллаларда бўлиб ўтди. Тадбир иштирокчиларига касаба уюшмаларининг байрам чиптаси топширилди, театр томошалари, концертлар намойиш қилинди, саёҳатлар уюштирилди. Бунинг учун касаба уюшмалари ҳисобидан, жумладан Навоий вилоятида қарийб 17 миллион сўм, Қорақалпоғистон Республикасида 11 миллион 700 минг сўм, Фарғонада эса 33 миллион 600 минг сўм маблағ сарф қилинди.

Аскарали СУЛТОНОВ,
Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси Кенгаши маданий-маърифий ва спорт ишлари бўлими мудири,
Камол ОЛЛОЁРОВ,
«Ишонч» махсус мухбири

Жамоа шартномалари қандай бажарилмоқда?

Касаба уюшмаларининг асосий вазифаси ўз аъзоларининг иш ва яшаш шароитларини яхшилаш, меҳнатга адолатли ҳақ тўланиши, ижтимоий ҳимоя, меҳнат муҳофазаси ва техника хавфсизлиги масалаларини ҳал этишдан иборат.

КОРХОНА ЙЎЛЛАНМАСИ БИЛАН

ишчилар бепул даволанишяпти

Бугунги кунда олиб борилган ишларга танқидий кўз билан қараш, ошкора фикр юритиш, мавжуд камчиликларни бартараф этиш йўлларини излаш касаба уюшмалари фаоллигини оширишга хизмат қилади.

Корхонамизда ижтимоий шерикчилик тамойилларини ўзида акс эттирган жамоа шартномаси меҳнатни ташкил этиш ва унга ҳақ тўлаш, томонларнинг мажбурият ва ҳуқуқлари, интизом ва уюшқоқликни мустаҳкамлаш, одамлар соғлигини муҳофазалаш, меҳнат низоларини кўриб чиқиш, маданий-маиший, соғломлаштириш, жисмоний тарбия ва спортни оммавийлаштириш каби қатор имтиёз ва кафолатлар киритилиб, ижроси қатъий назоратга олинган.

Асосий эътибор ишчи-хизматчилар, инженер-техник ходимларнинг ижтимоий муҳофазасига қаратилган. Бундан беш йил илгари жамоа шартномалари орқали ходимларга 167 миллион 120 минг сўм моддий ёрдам кўрсатилган бўлса, бу рақам ҳозирги пайтга келиб, 342 миллион сўмга етди, ёки ҳар бир кишига ҳисоблаганда ўртача 129 минг сўмдан тўғри келади.

Техника хавфсизлиги бўйича ўтказилган комплекс тадбирларга ҳам катта маблағ сарфланди. Ишчи-хизматчиларга 258 миллион сўмлик махсус кийим-кечаклар олиб берилди. Зарарли шароитда ишлаганларга сут маҳсулотлари, парҳезли озиқ-овқатлар олиш учун 173 миллион сўм маблағ харажат қилинган.

Ишлаб чиқариш иншоотлари, ошхоналар, маданий-маиший бинолар ва иш жойларининг санитарияси талаблари ва техника хавфсизлиги меъёрларига мос бўлиши учун таъмирлаш-жиҳозлаш юмушлари амалга оширилди. Мавжуд 37 та цехдаги ускуналар, машина ва механизмлар қайта кўрикдан ўтказилиб, аниқланган камчиликлар ўз вақтида бартараф этилди. 230 нафар жамоатчилик вакиллари жойларда бўлиб, ҳақиқий аҳвол билан танишдилар. Маъмурият ва касабақўм йиғилишида технологик жараёнларни такомиллаштириш, хавфсиз иш шароити яратиш тадбирлари белгиланган.

Ходимлар тўлиқ тиббий кўрикдан ўтказилди. Қаршидаги шошилинч тиббий ёрдам маркази, темир йўл ва шаҳар касалхонаси, Тошкентдаги 1-клиник шифохонада корхона йўлланмаси билан ишчилар бепул даволанишаяпти. Ижтимоий суғурта маблағлари ҳисобидан 598 та йўлланма ажратилган бўлса, уларнинг қарийб ярми меҳнатда ўрнак кўрсатган илғорлар, кам таъминланган оилалар, фахрийлар ва ногиронларга бепул қилиб берилди. Имтиёзли йўлланмалар учун 28 миллион сўм маблағ сарфланди.

Корхона тасарруфидаги А. Азизқориев номли болалар оромгоҳи Яккабоғ туманининг сўлим гўшасида жойлашган. Биргина жорий йилда ходимларимизнинг 809 нафар фарзандлари, ҳисобот даврида эса 2891 нафар бола дам олиб ҳордиқ чиқарди. Кам таъминланган, кўп болали, ногирон ва ёлғиз оналарни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб келаяпмиз. Ишчи-хизматчиларга 256 миллион сўмлик моддий ёрдам кўрсатилди. Қарши ва Ғузор шаҳарларидаги қурилиши тугалланмай қолган турар-жойлар ўзлари қуриб олиш шарти билан ходимларга берилди ва керакли миқдорда қурилиш материаллари ажратилди.

Табиий офат туфайли зарар кўрган Ғузор туманидаги Тошгузар, Оқнура ва Тугал қишлоқларида яшовчи 76 нафар ходимга турар-жойларини қуриш ва таъмирлаш учун 8 миллион 797 минг сўм моддий ёрдам берилди. Жамоа шартномасида белгиланган вазифалар тўлиқ бажарилди, дейиш қийин, албатта. Корхона худудидаги спорт мажмуаси керакли жиҳозлар билан таъминланмаган. Ишчиларга дивидент тўлаш пайсалга солинаяпти.

Шунинг учун касаба уюшмалари ўз аъзолари билдирган ишончни оқлаши ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий манфаатларини муҳофазалаш учун ташкилотчилик, ташаббускорлик фаолиятини кучайтирсагина жамоада обрў-эътибори янада ошади.

Ш. ЙЎЛДОШЕВ,
«Шўртаннефтгаз» унитар шўъба корхонаси касаба уюшма қўмитаси раиси

ДЕҲҚОННИНГ АРМОНЛИ КУНЛАРИ

«Пахта иши» жабрдийдалари

(Боши 1-бетда)

— Абдулла Қодирий номли ширкат хўжалиги 2 - бўлим даласиданми? Кимсиз, бўлим бошлиғи Ҳайдаров?! Бугун кунлик ўсиш суръати кам бўлса, билиб қўйинг, райком бюросида жавоб берасиз.

Жавоб қилишга ҳам улгурмади. Гўшакнинг шарақлатиб ташлангани эшитилди. Мелибой ёмғир қорга айлангани, далада чаноқдан бошқа ҳеч вақо қолмаганини айтмоқчи эди. Шундай бўлсада умумий сафарбарлик эълон қилинган, деҳқонни исканжага олиш бошланганди.

Режа ташвишида уч кундан буён мижжа қоқмайди. Техника паркида созловчиларнинг ёнида туриб, тонг оттирди. Чунки, аксарият тракторлар носоз - бири ишласа, бири ишламайди. Эрталаб бир тишлам нонни оғзига олдию йўлда чайнаб тайёрлов пунктига йўл олди. Тоннани кўпайтириш учун қош қорайгунча тарозибоннинг ёқасидан кириб, енгидан чиқишга тўғри келди.

Қўққисдан бошқарув раисидан қирдаги бўлакда кўсак тераётган ҳашарчилар ишини назорат қилиш ҳақида шошилинч хабар келди. От устида бораётиб бироз мизғиб олишга улгуради. Қайтаётганда, бир ишкалликнинг гувоҳи бўлди. Пахта ортган трактор тиркамаси билан йўлда лойга ботиб ётарди. Ишчилар, ҳашарчилар қаторида ҳа бўл, ҳа бўл билан елкалашиб, қора лойга беланишиб, тракторни базўр жойидан жилдирдилар. Мелибой шамоллаб шифохонада ётиб қолди. ...Бўлим бошлиғи ҳали 30 фоиз ҳам бўлмаган режа тақдирини ўйлаб деразага тикилганича, ўй сурарди. Кўнгил чигилини ёзиш учун ёнидаги радио қулоғига қўл чўзди. Ундан бошқарув раисининг чиқишини эшитаркан, энсаси қотди. Раис республикада биринчилар қаторида давлатга пахта сотиш режасини ошириб бажарилгани ҳақида мақтанаётганди. Бир шумликни сезаётгандек, уни ваҳима, ҳадик чулғай бошлади. Энди нима бўлади, деган савол ичини кемирарди. Чунки масковлик десантчилар «Ўзбеклар иши» ҳақида жар солиб, миллатимизни ёмон отлиққа чиқараётгани ҳақида гаплар қулоғига чалинганди.

Кўп ўтмай, Қарши туманидаги А.Қодирий номли ширкат хўжалигининг 12 нафар раҳбар кадрлари, жумладан, Мелибой Ҳайдаров ҳибсга олингани ҳақида совуқ хабар тарқалди. Улар қўшиб ёзиш, кўзбўямачиликда айбланаётган эдилар. Адолатсизликни қарангки, холвани ҳоким, калтакни етим епти, деганларидек, режани бажаришни қисталанг қилганлар овлоқда қолиб, иш бажарувчилар балога қолганди.

Сочлари меҳнатда оқарган Мелибойни терговчилар сиқувга олардилар. Соатлаб оёқда тик тургизишиб, «йиқкан-терган олтин тангаларни чиқар» «айбингни тан олмасанг, авахтада чиритамиз!» - дея биқинига буров солишарди. Мелибой умр бўйи далада сидқидилдан ишлаганлиги, ҳеч қандай бойлик ортирмаганини такрорлашдан чарчамасди.

...Қашқадарё вилоят судининг 1984 йил 23 июлдаги ҳукми билан Мелибой Ҳайдаров ва унинг шериклари 3 йилга озодликдан маҳрум этилди. Шундай қилиб, Нишон чўлларини «оқ олтин» конига айлантиришда жонбозлик кўрсатган Мелибой Ҳайдаров 5-сонли комендатуранинг тутқинига айланди.

Бир воқеа сабаб бўлдию Мелибой ногирон бўлиб қолди: Марказдан чақиртирилган шифокор томонидан ишимия касаллиги билан оғриганлиги ҳақида ташхис қўйилди. Додини кимга айтсин, осмон узоқ ер қаттиқ. Бемор бўлишига қарамай, жазо муддатини ўтай бошлади. Умр йўлдоши Санобархон Исмоилова адолат излаб Москвага, республика прокуратурасига шикоят йўллади. Аммо унинг додини биров эшитмади.

1987 йил жазо муддати тугаб, у ҳибсхонадан бўшатилди. Соғлиғи кундан-кунга ёмонлашиб бораётганлиги, умри хазон бўлаётганлигини билса-да, умидсизликка тушмади. Дориломон кунлар келаётганлигини, ҳуррият яқинлашаётганлигини фарзандларига уқтирарди.

Мелибой 1991 йил 1 сентябр Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришган кунни оиласи билан телевизордан томоша қиларкан, қувончдан йиғлаб юборди. Лекин қамоқ жазоси ўз ишини қилганди. Кўп ўтмай,у оламдан кўз юмди.

Истиқлол шарофати билан ўзбекона қадриятлар қарор топди. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг қарори билан «пахта иши» бўйича М.Ҳайдаров ва бошқаларнинг жиноий ишлари бекор қилинди. Ҳозирги Нишон туманидаги А.Қодирий номли ширкат хўжалигининг 12 нафар жабрдийдасига етказилган моддий ва маънавий зарарлар қопланди.

Ўша куни Мелибой Ҳайдаровнинг ўғил-қизлари дастурхон атрофига жамланди. Тўрдаги гиламдан падари бузрукворининг сурати меҳр билан боқиб турарди. Ғолибжон, Улуғбек, Отабек, қизлари Зулҳумор, Зумрадхонлар онаси Санобархон билан биргалашиб Ўзбекистон байроғини бир-бир ўпиб чиқдилар. Чунки улар истиқлолдан паноҳ топдилар. Ҳозирда М. Ҳайдаровнинг фарзандлари уйланишган, турмушга чиқишган. Касб-корли, уйли-жойли бўлишган. Санобархон эса нафақада, болаларига, невараларига бош-қош Ойим қишлоғида истиқомат қилишади.

Собиржон РЎЗМАТОВ,
«Ишонч» мухбири

ТЕХНИКА МАВСУМГА ШАЙ

Булоқбоши туманидаги «Жўраполвон» ширкат хўжалиги механизатор, чилангар ва техника муҳандислари жорий йил баҳорги экиш ишларида ишлатиладиган қишлоқ хўжалиги техникаларини шайлаб қўйдилар. Жумладан, 19 та пахтани плёнка остига экиш сеялкалари, 25 та ишлов бериш, 4 та ОВХ, 4 та ОДН, 5 та ҳайдов, 36 та барона, 30 та транспортёр ва 30 та прицеп сифатли таъмирланди.

Шунингдек, барча техника бўёқдан чиқарилиб, мойлаш-созлаш ишлари тўла тугатилди.

Суратларда: (чапдан) Булоқбоши туманидаги «Жўраполвон» ширкат хўжалиги чилангари Азизилло Абдуллаев, хўжалик бош муҳандиси Шоидбек Абдуллаев ва механизатор Козимжон Бўронов пахта экиш сеялкалари таъмир сифатини назоратдан ўтказмоқда; сифатли таъмирланган қишлоқ хўжалик техникалари.

Ш.ОЛИМОВ
(ЎзА) олган суратлар

Тармоқ касаба уюшма қўмиталарида

ЧИНОР

илдизлари билан бақувват

Иқтисодий ночорлик Гулистон туманидаги Навоий, Усмон Носир номли ва «Янги ҳаёт» ширкат хўжаликлари фаолиятига нуқта қўйди. Мавжуд ер майдонлари мулк соҳибларига тақсимланди. Аммо, дала ишчиларининг тугатилган хўжаликларга даъвоси оз эмасди. Хусусан, тўланмасдан қолиб кетаётган иш ҳақлари, пенсия ва бошқа тўловларни ундириш заруратн туғилганди.

Ана шундай чоғда одамлар касаба уюшма ташкилотига умид боғлашди. Бироқ етакчиларда бўшанглик, ишни ўз ҳолига ташлаб қўйиш, ўзини чеккага олиш кучли эди. Ҳаттоки, ўтиш даврида касаба уюшма фаолларини ўз жойидан топиш амри маҳол бўлиб қолди. Вақоланки, ташкилот ўз ўрнида қолиб, ваколати доирасини ҳеч ким чеклаб қўйгани йўқ эди. Лекин етакчилар югурибелишдан қочишди. Охир-оқибатда нуфуз йўқолиб, ташкилотни ҳеч ким эсламай ҳам қўйди. Тармоқ ва туман қўмиталари тавсия, йўл-йўриқларини амалиётга татбиқ этишга етакчиларда уқув етишмади. Янги шароитда ишлашга улар тайёр эмаслиги ошкор бўлиб қолди. Бир сўз билан айтганда етаклаб, судраб-сургилаш бесамар кетди.

- Касаба уюшма мавқеига путур етишига бефарқ бўлолмасдик, - дейди агросаноат мажмуи ходимлари Сирдарё вилоят қўмитаси раиси Абдурашид Рустамов. - Шу боис собиқ хўжаликлар ҳудудидаги фермерлар билан ишлашга қодир, меҳнаткаш манфаати ҳимоясида дадил тура оладиган ташкилот тузиб, фидойи етакчиларни танлашга интилдик. Жумладан, «Ҳумо» фуқаролар йиғини ҳудудидаги барча фермерлар билан манфаатли алоқалар боғлаш зарур эди.

Ташкилий жараён тез битди. Рисоладагидек хона, жиҳоз бор. 135 та фермер ҳам касаба уюшма билан ҳамкорликка тайёр эди. Бироқ битта муаммо, зукко етакчини танлаш масаласида турли фикрлар туғилди. Масалани одилона ҳал этишнинг ошкора усули танланиб, етакчини сайлаш меҳнаткашлар ихтиёрига ташланди. Улар ҳеч кимнинг эсига келмаган, бу жараёнларни четдан кузатиб турган киши номзодини илгари суришди. Бу таклиф барчага манзур бўлди. Қўшни туманда хизмат қилаётган асли шу ерлик Баҳром Йўлдошев ҳудудий ташкилот етакчилигига бир овоздан сайланди.

Мана тўққиз ойдирки, етакчида ҳаловат йўқ. Бой берилган мавқени тиклаш, одамларни ортдан эргаштиришга интилади. Фермерлар билан далада ишлаётганлар манфаати йўлида талашиб-тортишади. Имзоланган шартнома ижросини таъминлаш ниятида елиб-югуради. Ҳаракат қилиб муддати ўтган иш ҳақидан қарздорликни 30 фоизга қисқартирди. Далада ишлаётганларга тўланаётган ойлик миқдорини 60 минг сўмга етказди. Ҳисоб рақамига пул туширилиб, дала меҳнаткаллари саломатлиги хусусида қайғуриш ташвишида. Қисқаси, етакчини ҳеч ким етаклагани, йўлга солиб қўйгани йўқ. Одамлар ишончига кириш, улар орасидан мустаҳкам жой олишга интилиб келаяпти.

Йўқдан бор қилаётганлар, ташкилот нуфузи учун жон койитаётганлар оз эмас. Аммо бор обрўни бир пул қилган, уқувсизлиги боис мавқени бой бериб, одамлар назаридан қолаётганлардан ҳам кўз юмолмаймиз. «Сирдарёгазтаъминот» шўъба корхонасида ана шундай аччиқ ҳақиқатга рўбарў келганмиз. Етакчидаги уқувсизлик унга обрў келтирмади. Асл манзара мана бундай. Маъмурият жамоат ташкилотига ўта хайрихоҳ. Бироқ касаба уюшма етакчисида на ташаббус, на интилиш, на ғоя бор. Фаолият даврида бирор бир масала кўтариб, иш берувчи олдига қўймаган. Лоқайдлик шу даражага етганки, ходимларни таътилга йўллаш, жадвал тузишдек оддий юмушлар ҳам раҳбар вазифаси, дея қараб келинган. Корхонадаги улуғвор ишлар, барча имтиёзлар бошқарув ташаббуси билан дунёга келган. Охир-оқибатда, ҳал қилиш палласида етакчидан жуда осон воз кечишди. Ўзларига маъқулроғини, дадилроғини сайлашди. Янги етакчи неларга қодир, буни вақт кўрсатади. Демоқчимизки, халқ холис баҳони ўзи беради.

Давримиз кўрсатма, вазифа кутиб, қўл қовуштириб ўтиришни суймайди. Одамлар ишончини оқлаш, улар умиди, интилишига мос ҳаракат зарур. Бу ҳислат бошланғичда қарор топгани, оммавийлашиб бораётгани эътиборга молик. Касаба уюшма ташкилотидаги изланишлар, демократик тамойилларга суяниш ишчан, талабчан саркорларни юзага чиқараяпти.

Н. ШАМСИЕВ,
«Ишонч» мухбири

Ислоҳот мевалари

Халқ амалий санъатининг ҳақиқий дурдонаси ҳисобланган Хива гиламлари қадимий ва ҳамиша навқирон шаҳар довруғини оламга танитган. Мағрибу машрикдан келган меҳмонлар нафақат бетакрор обидалар, балки бир-биридан сержило, миллий нақшлар билан безатилган гиламларга ҳайрат билан боқишади.

МАФТУНКОР ХИВА ГИЛАМИ

Халқимиз турмуш тарзи, узоқ ўтмиши ва бугуни, қадриятлари ва анъаналарининг инъикоси бўлган амалий санъат намуналари ҳақиқатан ҳам мафтункор ва жилвадор. Шоир тасвирлаганидек, гиламларда қадимий миноралар нақши жилоланади. Келин тушган уйларда чўғдай ёниб, зарҳал лавҳалари кўзни олади. Турфа рангли гулзорларни эслатувчи гўзал гиламлар жаҳон кўргазмаларига файз бағишлайди.

Бугунги кунда «Хива гилами» акциядорлик жамиятини бошқараётган ташкилотчи раҳбар Илҳом Аҳмедов умрининг қарийб 30 йилини гиламчилик тараққиётига бағишлаган. «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган саноат ходими», «Дўстлик» ордени соҳиби. У

яқинда Олий Мажлиснинг Қонунчилик палатаси депутатлигига 102-Хива сайлов округидан сайланди.

Ёшулли ишга ҳаммадан олдин отланади. Бугун ҳам вақтли келиб, тўғри цехларга йўл олди. Бўяш, аралаштириш, йигириш, ўраш цехларида бўлиб, ҳар бир иш жараёнини диққат билан кузатди. Мутасаддиларга камчиликларни бартараф этиш юзасидан тегишли маслаҳатлар берди.

Бирлашмада халқаро алоқаларни ривожлантириш, маҳсулот ишлаб чиқариш кўлами ва сифатини янада яхшилаш, ишчиларнинг моддий манфаатдорлигини ошириш тадбирлари белгиланган. Шунинг учун Ҳиндистон, Франция, Англия, Германия, Канада, Голландия, Италия, Саудия Арабистони каби ўнлаб мамлакатларнинг саноатчилари билан мустаҳкам алоқа ўрнатилган.

— Бутун дунё билан иқтисодий алоқаларни қанчалик мустаҳкамласак, шунчалик тез тўкиб ишлашимиз ва изланишимизга тўғри келади, - дейди биз билан суҳбатда корхона раҳбари. — Хорижлик ҳамкасбларимизнинг тажрибалари ва технологияларини дадил қўллаб, яхши натижаларга эришдик.

Корхона очилганига чорак асрдан ошди. Дастлабки йили бор йўғи 12та дастгоҳда 83 минг квадрат метр гилам ишлаб чиқарилган бўлса, эндиликда ҳар йили миллионлаб квадрат метр гилам ва гилам маҳсулотлари тайёрланмоқда.

Жамоа рассоми ва пардозчилари Қаҳрамон Қурбонов, Алишер Отаев, Дилором Содиқова, Гулсара Саъдуллаева, Зийнат Ибрагимовалар 210 дан ортиқ гилам турларини яратдилар. Уларнинг 150 таси бадиий кенгаш тасдиғидан ўтиб, ишлаб чиқаришга жорий этилган.

Қадимий Хоразм, Хива манзаралари, тарихий ёдгорликлар, отабоболар зеҳни, ақл-идроки билан яратилган асрий обидалар нақшларга кўчирилган. Буюк саркарда Амир Темур, халқимизнинг азиз фарзандлари Паҳлавон Маҳмуд, Нажмиддин Куброо, Маҳмуд аз-Замаҳшарий, Алишер Навоий, Мирзо Улуғбек сингари азиз сиймоларнинг тасвирлари гиламларга туширилди.

2002 йилнинг 30 ноябр куни бирлашма тасарруфидаги «Хива Карпет» Ўзбекистон - Германия қўшма корхонаси очилди. Низом жамғармаси 20547,6 немис маркаси бўлган корхонада ўрнатилган Германиянинг «Тефама», «Цинзар», «Фолькманн», «Хематекс», «АКЕ» ва Франциядан келтирилган «Шлюмберган» агрегатлари ёрдамида йилига чиройли дизайн ва юқори сифатга эга гилам ва гилам маҳсулотлари ишлаб чиқарилмоқда.

Корхона ижроча директори Равшанбек Эрназаровнинг айтишича, жамоада 835 киши ишламоқда. Шундан 615 нафарини хотин-қизлар ташкил этади.

— Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг кафолатига биноан Германиянинг Берлинар банки томонидан 47865,2 минг немис маркаси миқдорида кредит берилган, - дейди қўшма корхона раҳбари. Ўтган йилда 677 минг квадрат метр, ёки 4 миллиард 583 миллион 739 сўмлик гилам ишлаб чиқарилди.

Москва, Санкт-Петербург, Барнаул, Астрахан шаҳарларида савдо уйлари ишлаб турибди.

— Иш жараёни анча мураккаб бўлиб, «Навоий азот» бирлашмасидан олинган нейтрон толаси маҳаллий жун билан аралаштирилиб, хом ашё ўзимизда тайёрланади. Айни чоғда ишчиларимиз замонавий дастгоҳларни бошқариш сирларини пухта ўрганиб олганлар.

Ип йигирув дастгоҳи бошқарувчиси Оқабой Матёқубов, ускуналар бўйича уста Қувондиқ Набиев, калавачи Дилфуза Нуйбиева, йигирувчилар Малоҳат Саидова, Сайёра Отамуротова, ўровчи Садоқат Машарипова, тўқув агрегатларида ишлаётган Ражаббиби Абдуллаева, Зулайҳо Маткаримова, тўқувчи Зухра Матёқубова кабиларнинг меҳнати мақтовга лойиқ. Бош муҳандис Татяна Каримова, цех бошлиқлари Бахтиёр Олламов, Бектурди Шеровларнинг саъй-ҳаракатлари туфайли маҳсулотнинг юқори сифатли бўлишига эришилаяпти.

Бирлашма раҳбарияти ва касаба уюшмаси ўртасида тузилган жамоа шартномасининг ижроси қатъий назоратга олинган. Ишчиларга овқат пули берилаяпти. Бу мақсадлар учун йилига 30 миллион, ишчи- хизматчиларга бепул тарнспорт хизмати кўрсатиш учун 46 миллион, техника хавфсизлиги тадбирларига 11 миллион сўм сарфланди. Ҳар бир ишчининг ўртача ойлиги 50 минг сўмга тўғри келаяпти. Кам таъминланган оилаларга 6,5 миллион сўм моддий ёрдам кўрсатилди. Хивадаги 20-«Меҳрибонлик уйи»га 1,5 миллион, Самарқанддаги махсус мактаб-интернатга 5 миллион сўмлик ҳомийлик ёрдами берилди.

И.ТИЛЛАЕВ

Нуқтаи назар

КАЙФИЯТГА КЎП НАРСА БОҒЛИҚ

– Корхонамизда ишлаб чиқарилаётган толанинг 90 фоизига кўпгина мамлакат саноатчилари харидор бўлмоқда, - дейди Учқўрғон пахта тозалаш ҳиссадорлик жамияти раиси Н.Зайниддинов. – Бундай ютуқларни қўлга киритишда кенг қамровли ишлар муҳим аҳамият касб этди.

Бу ерда ишчиларга хавфсиз иш шароитлари яратилган. Зарарли шароитларда ишлаётганларга махсус кийим-бош, бепул овқат ва сут маҳсулотлари берилиб, улар учун тиббий хона ажратилган. Бунинг учун 14 миллион сўмдан ортиқ маблағ сарфланди. Меҳнат муҳофазаси тадбирлари ҳам мунтазам ўтказилаётганлиги ўз самарасини беряпти. Корхона маъмурияти ижтимоий ҳимояга алоҳида аҳамият қаратмоқда. Ўтган йили ишчилар фарзандлари «Ҳумо» болалар оромгоҳида дам олдирилди. Соғликларини тиклаш учун 8 нафар ишчига «Ниҳол» сиҳатгоҳига имтиёзли йўлланма берилди. Корхонамизда узоқ йиллар самарали меҳнат қилган фахрий ишчилар ҳам эътибордан четда қолаётгани йўқ. Олдин ишлаб нафақага чиққан 3 нафар пенсионерга даволаниб келиши учун бепул йўлланма берилди.

Яхши дам-меҳнатга ҳамдам, дейдилар. Дарҳақиқат, кўнгилдагидек иш ва дам олиш шароити ишчида кўтаринки кайфият уйғотиб, унинг ўз вазифасига бўлган масъулиятни янада оширади. Жамоа учун «Сиҳат-саломатлик йили» савобли ишлар билан бошланди. Хусусан, кам таъминланган, боқувчисини йўқотган оилаларга совғалар улашилди. Бундан ташқари, маҳаллалар ободончилилига катта эътибор қаратилмоқда.

Ю.ОЧИЛОВ,
ишчи

Бугунги кунда иқтисодиётимизнинг тўнғич тармоқларидан бири бўлган машинасозлик соҳаси жадал ривожланиш палласига кирди. Асакадаги «ЎзДЭУавто» қўшма корхонаси ишга туширилишининг ўзиёқ мазкур соҳада эришилган ютуқларнинг гавҳари бўлди. Ҳозирда соҳанинг таркибий қисмига кирувчи бир қанча қўшма корхоналар фаолият кўрсатмоқда.

МАХСУС КИЙИМ-БОШ

шунчаки нарса эмас

Шулардан бири Андижондаги «ЎзСЕМюнгКО» қўшма корхонасидир. У 1997 йилда кореялик ишбилармонлар ҳамкорлигида ўз фаолиятини бошлаган ва асосан «ЎзДЭУавто»га бутловчи ва эҳтиёт қисмлар етказиб беришга ихтисослашган. Айни пайтда бу ерда ойига 2,5 минг, йилига эса 110 минг дона машинанинг таркибий қисмлари тайёрланмоқда. Хусусан, 2004 йилда бу ерда 14545 миллион сўмлик маҳсулот буюртмачиларга етказиб берилди.

Икки гектар ҳудудда барпо этилган корхонада пресслаш, пайвандлаш, йиғув, тайёрлов ва техник хизмат кўрсатиш цехлари мавжуд. Корхонани ёшлар жамоаси дейиш мумкин. Ишловчиларнинг 80 фоизини маҳаллий йигит-қизлар ташкил этади.

Корхонада намунали тартиб-интизом ўрнатилганлиги туфайли кўнгилдагидек меҳнат муҳити юзага келган. Маъмурият билан касаба уюшмасининг ўзаро ҳамкорлиги яхши йўлга қўйилган. Айни дамда бу ерда ўртача ойлик маош миқдори 80 минг сўмни ташкил этаётир. Ҳудудда тиббий пункт, 200 ўринли замонавий жиҳозланган ошхона, спорт секциялари доимий фаолият кўрсатаётир.

–Меҳнат кишисини қадрлаш, уни ижтимоий ҳимоялашга алоҳида эътибор билан қараляпти,– дейди корхона касаба уюшма қўмитаси раиси Герман Ли.–Энг муҳими, ишловчиларнинг маошларини ўз вақтида беришга эришяпмиз. Бозор иқтисодиёти шароитида меҳнаткашни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлаш муҳим омил саналиши барчамизга аён. Нишонланадиган байрамларда ҳар бир жамоа аъзосига ойлик маошининг 100 фоизига қадар мукофот берилиши йўлга қўйилган. Соғломлаштириш борасида ҳам бирмунча ишлар қилинмоқда. Масалан, ўтган йилда хизмат кўрсатиш цехининг ишчиси Илҳомжон Абдуллаев 12 кун давомида касалхонада даволаниб қайтди. Бунга корхона маъмурияти томонидан 75 минг сўм маблағ ажратилди. Ғуломжон Икромов ҳам касб касаллигига йўлиқиб, меҳнат қобилиятини йўқотганди. Унга сиҳатгоҳга 150 минг сўмлик йўлланма ажратилди. У Жалақудуқ туманидаги санаторийда 18 кун давомида соғлиғини тиклаб, яна меҳнат қучоғига қайтди.

Корхонада 2 нафар байналмилалчи-жангчи ҳам меҳнат қилаётир. Ўтган йилда уларнинг уйларини таъмирлаш учун қурилиш материаллари бепул берилди. Ҳар мавсумда ишловчилар махсус иш кийимлари ва шахсий ҳимоя воситалари билан таъминланади. Ушбу мақсадлар учун 28–30 миллион сўм маблағ сарфланади. Зарарли иш шароитида ишловчилар учун қўшимча иш ҳақи ва таътил кунлари жорий қилинган. Уларга сут маҳсулотлари, парҳез таомлар мунтазам етказиб бериляпти. Бунга йилига 7–8 миллион сўм маблағ ажратилади. Ҳар йили корхона меҳнаткашлари фарзандлари билан биргаликда Ширмонбулоқдаги оммавий дам олиш масканларига юборилади.

Жорий йилни ҳам корхона ютуқлар билан бошлади. Жумладан, бу ерда 2 сменали иш тартиби йўлга қўйилди. Натижада янги иш ўринлари яратилди. Аниқроғи 35 нафар меҳнатга чанқоқ ёш иш билан таъминланди. Тунги сменада ишловчилар учун 6 соатли меҳнат вақти белгиланиб, уларга автоулов ҳам ажратилди.

Одил ЭРГАШЕВ,
«Ишонч» мухбири

«Ишонч» ҳуқуқий маслаҳатхонаси

Газетхон илтимосига кўра

МОЛ-МУЛК СОЛИҒИ

Давлат солиқ хизмати идоралари ва газаталар таҳририятига келаётган хатлар, аризалар ва сўровномаларни эътиборга олиб, республикамизда жисмоний шахслар тўлаши лозим бўлган мол-мулк солиғи бўйича батафсил ахборот беришни лозим топдик.

Иморат, бино ва иншоотлар (ҳовли-жой, хусусийлаштирилган квартира, дала ҳовли, дўкон, ошхона, чойхона, гараж ва бошқа қурилмалар) эгалари бўлган жисмоний шахслар - солиқ тўловчилар, шу объектларнинг ҳар бирининг қиймати эса солиқ ҳисоблаш объекти ҳисобланади. Мол-мулк солиғи тўловчи жисмоний шахсларни ҳисобга олиш, солиқ ҳисоблаш, ҳисобланган солиқни белгиланган муддатларда тўланиши тўғрисида ҳар бир тўловчига тўлов хабарномасини етказиб бериш ва ўз вақтида тўланишини назорат қилиш ишлари туман (шаҳар) давлат солиқ инспекцияларининг участка солиқ инспекторлари зиммасига юклатилган.

Иморатлар, бинолар ва иншоотлар учун мол-мулк солиғи уларнинг ҳар йил 1 январдаги ҳолати юзасидан коммунал хизмат кўрсатиш идоралари (ҳудудий техник инвентарлаш кадастр бюролари) томонидан белгиланадиган инвентаризация қийматига доир маълумотлар ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган ставкалар асосида ҳисоблаб чиқарилади.

Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 29 декабрдаги 478-сонли қарори билан тасдиқланган Низомга биноан Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари ҳар йили маҳаллий молия, солиқ органлари ва ҳудудий коммунал хизмат идораларининг инфляция даражаси ва нархларнинг ўзгарганлигини ҳисобга олган ҳолда киритган тақдимномаларига асосан жисмоний шахсларнинг иморат ва иншоотларини баҳолашда қўлланиладиган коэффициентлар миқдорини тасдиқлаб берадилар. Ҳудудий техник инвентарлаш кадастр бюролари эса ушбу тасдиқланган коэффициентлар асосида иморат ва иншоотлар қийматини аниқлаш ишларини амалга оширадилар. Техник инвентарлаш кадастр бюролари томонидан аниқланган иморат ва иншоотлар баҳосидан Вазирлар Маҳкамаси томонидан ҳар йил учун алоҳида белгиланадиган ставка асосида мол-мулк солиғи ҳисобланади.

Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 28 декабрдаги 610-сонли қарорига биноан жисмоний шахсларнинг иморат, бино ва иншоотлари учун 2003 - 2004 йилларда қўлланилган солиқ ставкалари ўзгаришсиз сақлаб қолинди, яъни:

- 1998 йилнинг 1 январидан кейинги даврда қайта баҳоланганларнинг қийматидан 0,5 фоиз;
- қайта баҳоланмаганлар (ҳудудий техник инвентарлаш кадастр бюролари томонидан 1998 йил 1 январгача баҳоланган) қийматидан - 7 фоиз.

Агар жисмоний шахсларнинг иморат ва бинолари янги қурилган бўлиб, техник инвентарлаш кадастр бюроси томонидан баҳоланмаган бўлса, бундай иморатларга участка инспекторлари томонидан шартли баҳо қўлланилиб 0,5 фоиз миқдорида солиқ ҳисобланади. Шартли баҳо Тошкент шаҳри ва вилоятлар марказлари учун - 1800,0 минг сўм, бошқа шаҳар, туман марказлари ва қишлоқ жойлар учун - 800,0 минг сўм миқдорида белгиланган.

Эслатиб ўтиш жоизки, ҳар бир фуқаро унга мулкий ҳуқуқ асосида тегишли бўлган иморат, бино ва иншоотлар техник инвентарлаш кадастр бюроси томонидан баҳолангандан кейин участка солиқ инспекторига мурожаат этса, шартли баҳо асосида ҳисобланган мол-мулк солиғи қайта ҳисобкитоб қилинади. Бундай ҳолатда техник инвентарлаш кадастр бюроси томонидан аниқланган баҳо илгари қўлланилган шартли баҳодан кам бўлса, аввал ҳисобланган солиқ суммаси тегишли тартибда камайтирилади ва кўп бўлса қўшимча солиқ ҳисобланади. Ҳар иккала ҳолатда ҳам солиқ тўловчига тўлов хабарномаси топширилади.

Жисмоний шахсларга мол-мулк солиғи ҳисобланганлиги тўғрисида йилнинг 1 майигача тўлов хабарномаси тақдим этилиши лозим. Ҳисобланган солиқ тенг улушларда - 15 июн ва 15 декабрдан кечиктирмай банк муассасаси ёки участка солиқ инспекторига тўланади. Участка солиқ инспектори солиқ тўловчидан нақд пул қабул қилганлиги тўғрисида шу вақтнинг ўзида 5-шакл-даги патта ёзиб беради. Паттани кечикиб ёзиб берилиши, ёки патта ўрнига тилхат бериш қатъиян ман этилади.

Белгиланган муддатдан кечиктириб тўлаган солиқ суммасига ҳар бир кечиктирилган кун учун 0,07 фоиз миқдорида устама жарима (пеня) ҳисобланади.

Ҳисобланган солиқни тўламаган, ёхуд тўлашдан бош тортган фуқаролардан амалдаги қонунларга биноан белгиланган тартибда суд орқали мажбурий тарзда ундирилади.

Мол-мулк солиғи фақат техника инвентарлаш кадастр бюроси томонидан берилган ҳужжатда кўрсатилган иморат, бино ва иншоот эгасига ҳисобланади.

Қуйидаги жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солиқ солинмайди:

- Ўзбекистон Қаҳрамони, Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонларига сазовор бўлганлар, уруш даврида ўчала даражали Шуҳрат ордени билан тақдирланганларнинг;
- 1941 - 1945 йиллардаги уруш қатнашчилари ва партизанлари, уларга тенглаштирилган шахслар, ички ишлар ва давлат хавфсизлиги органлари таркибида хизмат қилган шахсларнинг, ҳаракатдаги армия таркибига кирган ҳарбий қисмлар, штаблар ва муассасаларда штатдаги лавозимларни эгаллаган шахслар, Ленинград шаҳри қамалида бўлганларнинг ва концентрацион лагерларнинг собиқ ёш тутқунлари, хизматни Афғонистон Республикасида ва жанговар ҳаракатлар олиб борилган бошқа мамлакатларда вақтинча бўлган қўшинларнинг чекланган контингенти таркибида ўтаган ҳарбий хизматчилар ҳамда ўқув ва синов йиғинларига чақирилган ҳарбий хизматга мажбурларнинг;
- қаҳрамон оналар, шунингдек ўн нафар ва ундан ортиқ фарзанди бор аёлларнинг;
- Чернобил АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда иштирок этганлик учун имтиёзлар олаётган фуқароларнинг (шу жумладан, у ерга вақтинча ёки хизмат сафарига юборилган шахсларнинг);
- пенсионерларнинг, шунингдек I ва II гуруҳ ногиронларнинг;
- муддатли хизмат ҳарбий хизматчилари ва уларнинг оила аъзоларининг - хизматни ўташ даврида;
- ҳарбий хизмат мажбуриятларини бажаришда ярадор, контузия бўлганлик ёки шикастланганлик оқибатида ёки фронтда бўлиш туфайли орттирилган касаллик оқибатида ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг оталари ва бошқа турмуш қурмаган рафиқаларининг (эрларининг);
- Ўзбекистон Республикаси Мудофаа, Ички ишлар, Фавқулодда вазиятлар вазирликлари, Миллий хавфсизлик хизмати ҳарбий хизматчилари жумласидан бўлган ногиронларнинг, ички ишлар органларининг хизмат вазифаларини адо этаётганда ярадор, контузия бўлганлик ёки шикастланганлик оқибатида ногирон бўлиб қолган бошлиқлар ва оддий хизматчилар жумласидан бўлган шахсларнинг.

Агар имтиёзга эга бўлган фуқаро эгалигида бир неча мулк мавжуд бўлса, бундай ҳолда мол-мулк эгасининг танловига қараб, фақат бир объект бўйича имтиёз берилади.

Юқорида кўрсатиб ўтилганидек имтиёз фақат мол-мулк эгасига ҳамда имтиёзга бўлган ҳуқуқни тасдиқловчи ҳужжат асосида қўлланилади.

Раҳматилла ИСАМЕТОВ,
Давлат солиқ қўмитаси Жисмоний шахслар томонидан солиқ тўғрисидаги қонунлар бажарилишини назорат қилиш бош бошқармасининг Давлат солиқ бош инспектори

МЕҲНАТ КОДЕКСИДА АЙРИМ ТОИФА ХОДИМЛАРГА БЕЛГИЛАНГАН ИМТИЁЗ ВА КАФОЛАТЛАР

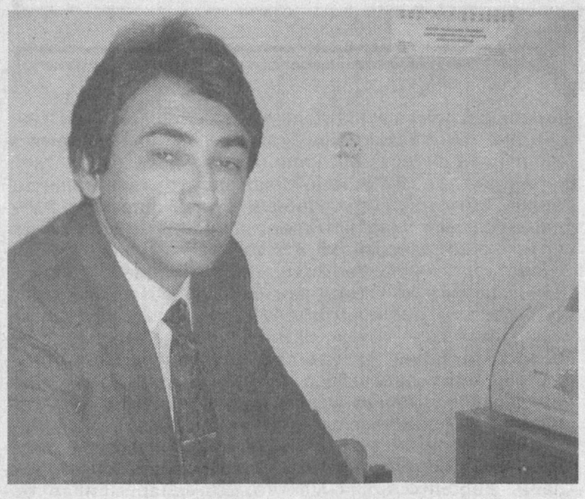

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, амалдаги Меҳнат Кодексида ходимларнинг айрим тоифалари учун имтиёзлар белгиланган бўлиб, уларнинг жойларда қўлланилиши борасида бир қанча камчиликлар мавжуд. Бунинг асосий сабабларидан бири эса авваламбор иш берувчиларнинг, шунингдек, айрим касаба уюшма етакчилари ушбу имтиёзларни яхши билмаслигидир. Шу боисдан ҳам Меҳнат Кодексида назарда тутилган айрим тоифа ходимлари учун белгиланган барча имтиёз ва кафолатларни шарҳлаб беришни сўраб ЎзКУФКнинг меҳнаткашларни ижтимоий-иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш бўлими мудири Маҳмуджон ИСАЕВга мурожаат қилдик.

– Амалдаги Меҳнат Кодексида белгиланган имтиёз ва кафолатлар назарда тутилган шахсларнинг бир қатор тоифалари мавжуд бўлиб, улар 50 дан ортиқ тегишли моддаларда ўз аксини топган. Бу имтиёзларнинг амалиётга янада сифатли татбиқ этилишида тегишли масъулиятли шахслар уларни яхши билишлари зарур. Шунинг учун ҳам ўйлайманки, ушбу имтиёз ва кафолатларнинг аксариятини жамлаб жадвал шаклида муштарийлар эътиборига ҳавола этилса янаям мақсадга мувофиқ бўлади.

Т/с	Ходимлар тоифалари	Меҳнат кодексидаги имтиёз ва кафолатларга оид моддалар					
		Асосий қоидалар	Ишга жойлаш тириш	Меҳнат шартномаси	Дам олиш вақти	Меҳнатни мухофаза қилиш	Қўшимча кафолат ва имтиёзлар
1	Аёллар	6			143		225
2	Ҳомиладор аёллар			78, 84, 96			224, 226, 227, 228, 229, 231, 237
3	Икки ёшга тўлмаган боласи бор аёллар			96			227, 234, 236
4	Уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар			78, 84			224, 228, 228[1], 234, 237
5	Икки ёшдан уч ёшгача боласи бор аёллар				150		
6	Ун икки ёшга тўлмаган икки ва ундан ортиқ боласи ёки ун олти ёшга тўлмаган ногирон боласи бор аёллар				150		232
7	Ун олти ёшга тўлмаган ногирон болани тарбиялаётган ота-онанинг бири						230
8	Ун тўрт ёшга тўлмаган боласи ёки ун олти ёшга тўлмаган ногирон боласи бор аёллар		68		144		228, 229
9	Уруш қатнашчилари ва уларга тенглаштирилган шахслар			103	144, 150		
10	Уруш ногиронлари			103			
11	Атом объектларидаги фалокатлар оқибатини тугатишда қатнашган шахслар			103			
12	I ва II гуруҳ ногиронлари	6	68		135, 143, 144, 150	214, 220	
13	18 ёшга тўлмаган шахслар				135, 143, 144	214	242
14	Таълим муассасаларида ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқиётган шахслар			103	143, 144		

6) Меҳнат кодекси (МК)нинг 6-моддасига биноан меҳнат соҳасида меҳнатнинг муайян турига хос бўлган талаблар ёки давлатнинг юқорироқ ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган шахслар тўғрисидаги алоҳида ғамхўрлиги билан боғлиқ фарқлашлар меҳнатга оид муносабатлардаги камситиш деб ҳисобланмайди.

68) МКнинг 68-моддасига биноан мазкур тоифалардаги шахсларга қўшимча иш жойлари, ихтисослаштирилган корхоналар барпо этиш, иш ўргатишнинг махсус дастурларини ташкил этиш, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга кўрсатилган тоифадаги фуқароларни ишга жойлаштириш учун энг кам миқдордаги иш жойларини белгилаб қўйиш, шунингдек қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа чоралар билан қўшимча кафолатларни таъминлаш назарда тутилган.

78) МКнинг 78-моддасига биноан ҳомиладор аёлларни ва уч ёшга тўлмаган болалари бор аёлларни - тегишлича уларнинг ҳомиладорлиги ёки боласи борлигини важ қилиб ишга қабул қилмаслик ғайриқонуний ҳисобланади.

84) МКнинг 84-моддасига биноан мазкур тоифалардаги ходимлар ишга қабул қилинганда дастлабки синов белгиланмайди.

96) МКнинг 96-моддасига биноан тарафларнинг келишувига биноан ҳамда ходимнинг ташаббуси билан вақтинча бошқа ишга ўтказиш ҳақида буйруқ чиқариш учун мазкур тоифалардаги ходимлар аризаси ва уларга берилган тиббий хулоса асос бўлади.

103) МКнинг 103-моддасига биноан технологиядаги, ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил этишдаги ўзгаришлар, ходимлар сони (штати) ёки иш хусусиятининг ўзгаришига олиб келган ишлар ҳажмининг қисқариши муносабати билан меҳнат шартномаси бекор қилинганда ишда қолдириш учун имтиёзли ҳуқуқ - малакаси ва меҳнат унумдорлиги юқорироқ бўлган ходимларга берилади. Малакаси ва меҳнат унумдорлиги бир хил бўлган тақдирда жадвалда кўрсатилган ходимлар тоифаларига ҳам ишда қолдириш учун афзаллик берилади.

135) МКнинг 135-моддасига биноан мазкур тоифаларга мансуб фуқароларга ўттиз календар кундан иборат узайтирилган асосий таътил берилади.

143) МКнинг 143-моддасига биноан аёлларга - ҳомиладорлик ва туғиш таътили олдидан ёки ундан кейин, I ва II гуруҳ ногиронларига, ўн саккиз ёшга тўлмаган шахсларга асосий таътил уларнинг хоҳиши бўйича олти ой ўтмасдан олдин берилади. Ўн саккиз ёшга тўлмаган ходимларга йиллик таътилни бермаслик тақиқланади.

144) МКнинг 144-моддасига биноан мазкур тоифалардаги ходимларга таътил уларга биноан Тиббий меҳнат эксперт комиссиясининг ногиронларга тўлиқсиз иш вақти тартиби ўрнатиш, уларнинг вазифасини камайтириш ва меҳнатнинг бошқа шартлари ҳақидаги тавсияларини бажариш иш берувчи учун мажбурийдир. I ва II гуруҳ ногиронларига меҳнатга ҳақ тўлаш камайтирилмаган ҳолда иш вақтининг ҳафтасига 36 соатдан ошмайдиган қисқартирилган муддати белгиланади.

224) МКнинг 224-моддасига биноан ҳомиладорлиги ёки боласи борлиги сабабли аёлларни ишга қабул қилишни рад этиш ва уларнинг иш ҳақини камайтириш тақиқланади.

225) МКнинг 225-моддасига биноан меҳнат шароити ноқулай ишларда, шунингдек ер ости ишларида аёллар меҳнатини қўллаш тақиқланади, аёллар учун мумкин бўлган меъёрдан ортиқ юкни кўтаришлари ва ташишлари ман этилади.

226) МКнинг 226-моддасига биноан ҳомиладор аёллар енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан холи бўлган ишга ўтказилишлари лозим. Ҳомиладор аёлга енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омиллари таъсиридан холи бўлган иш бериш масаласи ҳал этилгунга қадар, у ана шу сабабдан ишга чиқмаган барча иш кунлари учун ўртача ойлик нинг ҳоҳишига кўра ёзги ёки улар учун қулай бўлган бошқа вақтда берилиши керак.

150) МКнинг 150-моддасига биноан мазкур тоифаларга мансуб бўлган ходимларга уларнинг хоҳишига кўра, иш ҳақи сақланмаган ҳолда муқаррар тартибда таътил берилади.

214) МКнинг 214-моддасига биноан иш берувчи меҳнат шартномаси тузиш чоғида дастлабки тарзда ва кейинчалик (иш давомида) вақти-вақти билан мазкур тоифадаги ходимларни иш берувчи ҳисобидан тиббий кўрикдан ўтказишни ташкил қилиши шарт.

220) МКнинг 220-моддасига биноан Тиббий меҳнат эксперт комиссиясининг ногиронларга тўлиқсиз иш вақти тартиби ўрнатиш, уларнинг вазифасини камайтириш ва меҳнатнинг бошқа шартлари ҳақидаги тавсияларини бажариш иш берувчи учун мажбурийдир. I ва II гуруҳ ногиронларига меҳнатга ҳақ тўлаш камайтирилмаган ҳолда иш вақтининг ҳафтасига 36 соатдан ошмайдиган қисқартирилган муддати белгиланади.

224) МКнинг 224-моддасига биноан ҳомиладорлиги ёки боласи борлиги сабабли аёлларни ишга қабул қилишни рад этиш ва уларнинг иш ҳақини камайтириш тақиқланади.

225) МКнинг 225-моддасига биноан меҳнат шароити ноқулай ишларда, шунингдек ер ости ишларида аёллар меҳнатини қўллаш тақиқланади, аёллар учун мумкин бўлган меъёрдан ортиқ юкни кўтаришлари ва ташишлари ман этилади.

226) МКнинг 226-моддасига биноан ҳомиладор аёллар енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан холи бўлган ишга ўтказилишлари лозим. Ҳомиладор аёлга енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омиллари таъсиридан холи бўлган иш бериш масаласи ҳал этилгунга қадар, у ана шу сабабдан ишга чиқмаган барча иш кунлари учун ўртача ойлик маоши ҳақи сақланган ҳолда ишдан озод этилади.

227) МКнинг 227-моддасига биноан икки ёшга тўлмаган боласи бор аёллар енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан холи бўлган ишга ўтказилиши лозим.

228) МКнинг 228-моддасига биноан ҳомиладор аёлларни ва 14 ёшга тўлмаган болага кўра, унга боласи икки ёшга тўлгунга қадар болани парваришлаш учун таътил берилиб, бу даврда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда нафақа тўланади. Аёлга, унинг хоҳишига кўра, боласи уч ёшга тўлгунга қадар болани парваришлаш учун иш ҳақи сақланмайдиган қўшимча таътил ҳам берилади. Болани парваришлаш таътиллари даврида аёлнинг иш жойи (лавозими) сақланади. Бу таътиллар меҳнат стажига, шу жумладан мутахассислиги бўйича иш стажига ҳам қўшилади.

236) МКнинг 236-моддасига биноан икки ёшга тўлмаган боласи бор аёлларга, дам олиш ва овқатланиш учун бериладиган танаффусдан ташқари, болани овқатлантириш учун қўшимча танаффуслар ҳам берилади. Бу танаффуслар камида ҳар уч соатда бир марта ҳар бири ўттиз минутдан кам бўлмаган муддат билан берилади. Икки ёшга тўлмаган икки ва ундан ортиқ боласи бўлган тақдирда, танаффуснинг муддати камида бир соат қилиб белгиланади. Болани овқатлантириш учун бериладиган танаффуслар иш вақтига киритилади ва ўртача ойлик иш ҳақи ҳисобидан ҳақ тўланади.

237) МКнинг 237-моддасига биноан ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга йўл қўйилмайди, корхонанинг бутунлай тугатилиш ҳоллари бундан мустасно, бундай ҳолларда меҳнат шартномаси уларни албатта ишга жойлаштириш шарти билан бекор қилинади. Мазкур аёлларни ишга жойлаштиришни маҳаллий меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органи уларни ишга жойлаштириш даврида қонун ҳужжатларида белгиланган тегишли ижтимоий тўловлар билан таъминлаган ҳолда амалга оширади. Муддати тугаганлиги сабабли меҳнат шартномаси бекор қилинган ҳолларда ҳам иш берувчи ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатиб ўтилган аёлларни ишга жойлаштириши шарт. Ишга жойлаштириш даврида бу аёлларнинг иш ҳақи сақланиб қолади, бироқ бу муҳлат муддатли меҳнат шартномаси тугаган кундан бошлаб уч ойдан ошмаслиги керак.

242) МКнинг 242-моддасига биноан иш вақтининг муддати ўн саккиз ёшгача бўлган ходимларга ҳафтасига ўттиз олти соатдан, ўн бешдан ўн олти ёшгача бўлган шахслар (таътил даврида ишлаётган ўн тўртдан ўн олти ёшгача бўлган ўқувчилар) учун ҳафтасига йигирма тўрт соатдан ошмайдиган қилиб белгиланади. Ўқишдан бўш вақтларида ишлаётган ўқувчиларнинг ўқув йили давомидаги иш вақти муддати ушбу модданинг биринчи қисмида тегишли ёшдаги шахслар учун назарда тутилган иш вақти энг кўп муддатининг ярмидан ошиб кетиши мумкин эмас.

Саволларингизга ҳуқуқшунос Гулнора Муродова жавоб беради

ШУ ТЎҒРИМИ?

САВОЛ: Шу йил 54 ёшга кирдим. 5 йил институтда ўқиганман, 11 йил мактабда ўқитувчи бўлиб ишлаганман. 6 йил боғчада тарбиячи сифатида фаолият кўрсатдим. 4 нафар фарзандим бор. Қолган даврларда бола тарбияси билан банд бўлиб ишлай олмадим. 54 ёшдан пенсия тайинлашларини сўраб туман ижтимоий таъминот бўлимига мурожаат қилган эдим улар рад этишди. Шу тўғрими?

Б.БЕКНАЗАРОВ,
Тошкент шаҳри

ЖАВОБ: Ҳа, тўғри. Чунки, Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 14-апрелдаги «Хотин-қизларга қўшимча имтиёзлар тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 3-сентябрдаги «Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Қонуни 12[1]-модда билан тўлдирилган. Унга кўра умумий белгиланган ёшни бир йилга қисқартирилган ҳолда пенсия олиш ҳуқуқи ушбу Қонуннинг 37-моддаси «а», «б», «в» ва «г» бандларида назарда тутилган камида йигирма йиллик иш стажи бўлган аёллар эллик тўрт ёшга тўлганларида пенсия олиш ҳуқуқига эга бўладилар:

а) фаолият тури, мулк ва хўжалик юритиш шаклларидан қатъи назар, ходим давлат томонидан ижтимоий суғурталанган ҳолда бажарган ҳар қандай иш агар у Ижтимоий суғурта жамғармасига суғурта бадаллари тўлаган бўлса.

1965 йилдан кейинги давр учун жамоа хўжалигидаги иш стажини ҳисоблаб чиқаришда,агар жамоа хўжалиги аъзоси узрсиз сабабларга кўра жамоа хўжалигида белгиланган меҳнатда иштирок этиш минимумини бажармаган бўлса, ишлаган вақтнинг амалда давом этган даври ҳисобга олинади.

Ижодий фаолият билан машғул ходимларнинг иш стажини, башарти улар ижтимоий суғурта жамғармасига суғурта бадаллари тўлаган бўлсалар, ижодий уюшмаларнинг бошқарувилари ана шу муаллифнинг асари эълон қилинган ёки биринчи марта жамоат олдида ижро ёки намойиш этилган кундан эътиборан белгилайдилар;

б) ҳарбий хизмат ва партизан отрядлари ҳамда қўшилмаларида бўлиш, давлат хавфсизлиги органларида ёки ички ишлар органларида хизмат қилиш;

в) идоравий бўйсунувидан қатъи назар, ҳарбийлаштирилган соқчиликдаги махсус алоқа органлари ва тоғ-кон қутқарув қисмларидаги хизмат;

г) якка тартибдаги меҳнат фаолияти, шу жумладан якка (гуруҳли) ижара шароитидаги ёки шахсий ёрдамчи, деҳқон (фермер) хўжалигидаги фаолият-ижтимоий суғурта жамғармасига суғурта бадаллари тўлаган тақдирда.

Юқорида кўрсатилган жойларда аёллар камида 20-йил меҳнат фаолияти билан шуғулланган тақдирда, уларга эллик тўрт ёшдан ёшга доир пенсия тайинланади. Сизнинг меҳнат фаолиятингиз 17 йилни ташкил этган. Институтда ўқиган даврингиз Қонуннинг 37-моддаси «е» банди бўйича болаларингизни тарбиялаган даврингиз Қонуннинг «ж» банди бўйича эллик беш ёшга тўлганингизда умумий иш стажига қўшиб ҳисобланиб, сизга 55 ёшдан ёшга доир пенсия тайинланади.

КИМЛАР УРУШ НОГИРОНЛАРИГА ТЕНГЛАШТИРИЛАДИ?

САВОЛ: Уруш ногиронларига тенглаштириладиган шахслар тоифасига кимлар киради?

А. ДАВЛАТОВ,
Янгийўл тумани

ЖАВОБ: Ўзбекистон Республикасининг Қонун ҳужжатларига мувофиқ қуйидаги ногиронлар уруш ногиронларига тенглаштириладилар:

а) собиқ СССР ва Ўзбекистон Республикаси чегараларини қўриқлаш пайтида яраланиш, контузия олиш, майибланиш ёки касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган ҳарбий хизматчилар;

б) 1941 йилнинг 22 июнидан 1954-йилнинг 31 декабригача собиқ СССР ҳудудида ҳаракат қилган ҳамда қирувчи батальонлар, взводлар ва халқни ҳимоя қилувчи отрядларда хизмат қилган даврда яраланиш, контузия олиш, майибланиш ёки касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган шахслар;

в) темир йўлнинг фронт яқинидаги участкаларида ишлаган, мудофаа иншоотлари, ҳарбий-денгиз базалари, аэродромлар ва бошқа ҳарбий объектларнинг қурилиши ишларида қатнашган ҳамда II-жаҳон уруши йилларида уруш бўлаётган жойларда яраланиш, контузия олиш, майибланиш ёки касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган ходимлар;

г) II жаҳон уруши ва «граждан»лар уруши йилларида партизан отрядлари ва қўшилмалари таркибида ёки яширин ишларда бўлган даврда яраланиш, контузия олиш, майибланиш ёки касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган шахслар;

д) ҳаракатдаги армия таркибидаги ишларда яраланиш, контузия олиш, майибланиш ва касалланиши натижасида ногирон бўлиб қолган ёлланган таркибдаги шахслар;

е) II жаҳон уруши даврида фашист концлагерларида (гетто ва зўрлик билан тутиб туриладиган бошқа жойларда) бўлган даврда яраланиш, контузия олиш, майибланиш ва касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган шахслар (туткунлар, шунингдек болалар);

ж) тинчлик ўрнатувчи кучлар таркибида қатнашиш, шунингдек, ҳарбий ҳаракатлар кетаётган мамлакатларда байналмилал бурчларини адо этиш туфайли яраланиш, контузия олиш, майибланиш ёки касалланиш туфайли ногирон бўлиб қолган ҳарбий хизматчилар, ички ишлар органлари ва миллий хавфсизлик хизматининг бошлиқлари ва оддий ходимлари таркибида бўлган шахслар;

з) ҳарбий хизматдаги вазифаларини (хизмат вазифаларини) бажариш пайтида яраланиш, контузия олиш, майибланиш ва касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган ҳарбий хизматчилар, ички ишлар органлари ва миллий хавфсизлик хизматининг бошлиқлари ва оддий ходимлари таркибида бўлган шахслар;

и) ўқув машғулотлари ёки текшириш учун йиғинларга чақирилган ва шу йиғинларда ўз хизмат бурчларини бажараётиб яраланиш, контузия олиш, майибланиш ва касалланиш натижасида ногирон бўлиб қолган ҳарбий мажбуриятдаги шахслар.

НОГИРОНГА ҚАРАБ ТУРГАНИМИЗ УЧУН НАФАҚА ОЛАМИЗМИ?

САВОЛ: Турмуш ўртоғим I гуруҳ (кўзлари ожиз) ногирони. Мен ҳам нафакадаман. Қизим ёки ўзим ҳамма вақт унинг ҳолидан хабар олиб, овқатлантириб турамиз. Қонунга асосан менга ёки қизимга, эримга қараб турганлигимиз учун нафақа бериладими?

Ш. ХОЛМУРОДОВА,
Мирзаобод тумани

ЖАВОБ: Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Қонунида I гуруҳ ногиронлари бошқаларнинг ёрдамига муҳтож бўлган шахслар ҳисобланиб, уларни парваришлаб турган шахсларга алоҳида нафақа тайинлаш назарда тутилмаган. Лекин ушбу Қонуннинг 28-моддаси «г»-бандида кўзи ожизлик бўйича I гуруҳ ногиронларига - энг кам ойлик иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида пенсияларига қўшиб устама ҳақлар берилиши назарда тутилган.

Ушбу устама ҳақ турмуш ўртоғингизнинг пенсиясини устига қўшиб пенсия билан бирга берилиб келинаётган бўлиши керак. Чунки ушбу устама ҳақнинг берилиши учун ижтимоий таъминот бўлими сизлардан ариза ёки бошқа қўшимча ҳужжатлар талаб қилмай, ТМЭК маълумотномасига асосан ҳеч қандай шартларсиз пенсиянинг устига қўшиб ҳисобланаверади.

Шунингдек, юқорида айтиб ўтилган Қонуннинг 37-моддаси «д» бандида I гуруҳ ногиронига ёки 16 ёшгача бўлган ногирон болага, шунингдек ўзгаларнинг парваришига муҳтож бўлган (даволаш муассасасининг хулосасига кўра) 80 ёшга тўлган қарияларга қараб турилган вақт иш стажига қўшиб ҳисобланадиган меҳнат фаолиятига киритилиши назарда тутилган.

Демак, қизингизнинг отасига қараб турган ҳозирги даври, кейинчалик ёшга доир пенсия ёшига етганидан кейин умумий меҳнат стажига қўшиб ҳисобланади.

2005 ЙИЛ УЧУН ЖАМОА ШАРТНОМАЛАРИНИ

1

Жамоа шартномалари касаба уюшмаларининг ўз аъзоларини ҳимоя қилиш вазифасини амалга оширишда асосий воситалардан бири ҳисобланади ва ходимлар билан иш берувчиларнинг меҳнатга оид муносабатларини шартнома асосида тартибга солишга ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий манфаатларини мувофиқлаштиришга ёрдам бериш мақсадида тузилади, чунки амалдаги қонунлар бу борада фақат энг кам миқдордаги ижтимоий зарурият даражасини белгилаб берган.

Жамоа шартномалари, мулкчилик шакли, қайси идорага бўйсуниши ва ходимлар сонидан қатъий назар, корхоналар (ташкилотлар, муассасалар)[1] ва уларнинг юридик шахс ҳуқуқи берилган таркибий бўлинмаларида тузилади. Жамоа шартномаси амал қилиш муддатини томонлар белгилайди, одатда бу муддат ҳаракатдаги тармоқ келишувининг амал қилиш муддатидан ошмайди.

Меҳнат жамоаси умумий мажлиси (конференцияси) маъқуллаган, корхона раҳбари ва касаба уюшма қўмитаси раиси (ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи раҳбари) имзо чеккан жамоа шартномаси норматив-мажбурий кучга эга бўлади.

Жамоа шартномаси тузилиши олдидан иш берувчи билан касаба уюшма ўртасида музокаралар олиб борилади. Бунда касаба уюшмаси ёлланма ходимлар номидан қатнашади, уларнинг манфаатларини ифодалайди ва ҳимоя қилади. Томонлардан бирининг талаби, ташаббуси музокараларни бошлаш учун асос бўла олади. Тегишли ёзма хабар олган тараф етти кунлик муҳлат ичида музокараларга киришиши шарт.

Музокаралар олиб бориш учун томонларнинг тенг сонли вакилларидан иборат комиссия ташкил этилади. Комиссия таркиби, томонлар вакилларига бериладиган ваколатлар, музокаралар давомида уларнинг иш жойи, маоши, меҳнат ва ижтимоий имтиёзлари сақланиб қолиниши масалалари томонларнинг қўшма қарори билан тасдиқланади. Музокара иштирокчиларига жамоа шартномаси мазмунини ташкил этувчи масалаларни эркин танлаш ва муҳокама этишда тўла эркинлик берилади.

Иш берувчилар касаба уюшмалари ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органлари кўриб чиқиш учун таклиф этган меҳнатга оид ва ижтимоий-иқтисодий масалалар юзасидан музокаралар олиб боришга мажбурдирлар.

Иш берувчилар касаба уюшмаларига, ходимларнинг бошқа вакиллик органларига музокаралар учун ўзларидаги зарур маълумотларни беришлари шарт. Музокараларнинг қатнашчилари, музокара олиб бориш билан боғлиқ бўлган бошқа шахслар, башарти ўзлари олган маълумотлар давлат ёки тижорат сири бўлса, уларни ошкор қилмасликлари керак.

Агар музокаралар жараёнида тарафлар ўзларига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра муросага кела олмаган бўлсалар, баённома тузилиб, унга тарафларнинг бу сабабларни бартараф этиш учун зарур чоралар ҳақидаги тугал равишда баён этилган, шунингдек музокараларни қайта тиклаш муддатига

2

доир таклифлари киритилади.

Комиссия ишлаб чиққан жамоа шартномаси лойиҳаси корхонанинг таркибий бўлинмаларида муҳокама қилинади ва тушган танқидий фикр-мулоҳазалар ҳамда таклифлар ҳисобга олиниб, меҳнат жамоасининг умумий мажлиси (конференцияси) муҳокамасига қўйилади. Жамоа шартномасига томонлар унинг лойиҳаси меҳнат жамоасининг умумий мажлиси (конференцияси)да маъқулланганидан кейин уч кун ичида имзо чекишади.

Иш берувчининг манфаатларини ифода этувчи шахслар қуйидагилар учун жавобгар бўладилар:

- жамоа шартномасини тузиш, ўзгартириш ёки тўлдириш юзасидан олиб борилаётган музокараларда қатнашишдан бўйин товлаганлик ёки уларни ишлаб чиқиш ва тузиш муддатини бузганлик ёхуд тарафлар белгилаган муддатда тегишли комиссиянинг ишини таъминламаганлик учун;
- музокаралар олиб бориш ва жамоа шартномасига риоя этилиши устидан текшириш олиб бориш учун керакли ахборот тақдим этмаганлик учун;
- жамоа шартномаси мажбуриятларини бузганлик ва бажармаганлик учун. Касаба уюшмаси, ходимларнинг бошқа вакиллик органи талабига кўра мулкдор ёки у вакил қилган шахс жамоа шартномаси мажбуриятлари бузилишида ёки бажарилмаслигида айбдор бўлган раҳбарга нисбатан қонун ҳужжатларида назарда тутилган чораларни кўриши шарт.

Охирги беш йилда жамоа-шартномавий муносабатлар ривожланиши динамикаси таҳлилидан ушбу даврда иқтисодиётни ислоҳ қилиш жараёнларининг чуқурлашуви жамоа музокараларининг анъанавий андозалари самарадорлигига ҳам ўз таъсирини кўрсатганини кузатиш мумкин. Ўтган даврда қуйидаги макроиқтисодий омилларнинг жамоа музокараларига таъсири айниқса кучли бўлди:

- хусусийлаштириш натижасида иқтисодиётда хусусий мулк улушининг кўпайиши, рақобат муҳитининг янада ривожлантирилиши;
- фаолият кўрсатаётган қўшма корхоналар ва кичик бизнес субъектлари сонининг ўсиши;
- давлатнинг пул-кредит сиёсатидаги ўзгаришлар, иш ҳақига йўналтириладиган маблағларни давлат томонидан тартибга солишнинг бекор қилиниши, нақд пул маблағларини банкдан ташқари муомаласини камайтириш борасида кўрилган қатъий чоралар, миллий валютанинг жорий операциялар бўйича конвертациясини жорий этиш;
- солиқ юкламасини камайтириш ҳамда барча мулк шаклларига мансуб хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий мустақиллигини кенгайтириш мақсадида солиқ ва молия қонун ҳужжатларининг такомиллаштирилиши;
- аграр соҳада юз берган ўзгаришлар, пахта хомашёсининг харид нархларини шакллантиришнинг янги принциплари жорий этилиши, давлат буюртмаси бўйича етиштириладиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари улуши камайтирилиши, фермерлик ҳаракатининг ривожланиши.

Натижада касаба уюшмаларидан ўзгариб бораёт-

3

ган иқтисодий муносабатларга мослашиш учун иш услубиётини такомиллаштириш талаб этилади. Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерациясининг III – Қурултойи қарорларига биноан касаба уюшмалари органлари томонидан охирги беш йилда жамоа-шартномавий муносабатларни ривожлантириш борасида изчил чоралар кўрилди ва маълум ижобий силжишларга эришилди.

1. Жамоа-шартномавий муносабатлар механизмини такомиллаштирилиши жойларда имзоланаётган жамоа шартномаларининг сони деярли 3 баравар: яъни 27286тадан (2000 йил) 89071тагача (2003 йил) ошишига олиб келди. Эътиборли томони шундаки, агар 2000 йилда жами жамоа шартномаларининг 49 фоизи иқтисодиётнинг нодавлат секторида (жамоа, хусусий, қўшма корхоналар ва нодавлат нотижорат ташкилотларида) тузилган бўлса, бугунга келиб бу кўрсаткич 86 фоизгача кўтарилди, шу жумладан, хусусий корхоналарнинг жамоа шартномалари улуши 14 фоиздан 77 фоизгача ошди. Жамоа-шартномавий муносабатлар билан қамраб олинган хусусий корхоналар ходимларининг сони 4 баравар кўпайди. Бундай ҳол касаба уюшма аъзоларининг фаоллиги юксалганини, шунингдек касаба уюшмалари ҳуқуқларига ҳурмат ортиб бораётганлигини кўрсатади.

2. Жамоа шартномаларининг мазмуни қонунчилик талабларига риоя қилиш нуқтаи-назаридан анча яхшиланди Агар 2000 йилда аксарият жамоа шартномаларида ходимлар ҳуқуқ ва кафолатлари даражасини қонун ҳужжатларига нисбатан пасайтириб юборадиган меъёрлар аниқланган бўлса, 2004 йилда жамоа шартномаларида қонун бузилишлари жуда кам учради. Бу эса Федерация Кенгаши Раёсатининг ташаббуси билан жамоа шартномалари лойиҳаларини экспертиза қилиш, қабул қилинган жамоа шартномаларини рўйхатга олиш амалиёти жорий этилиши сабабли ушбу ҳужжатларнинг савияси анча кўтарилганидан далолатдир.

3. Жамоа шартномасини меҳнат, ижтимоий-иқтисодий, касб муносабатларини нафақат тартибга солувчи, балки барқарорлаштирувчи меъёрий ҳужжат сифатида тан олиниши кенгайди. Шу боис, жамоа шартномасидан нафақат ходимларнинг, балки иш берувчиларнинг ҳам манфаатдорлиги кўтарилди. Бундай ёндашув шаклланишига касаба уюшмаларини давлат томонидан қўллаб-қувватланиши ҳам ўз таъсирини кўрсатди.

4. Тармоқ келишувлари ва жамоа шартномалари ўртасидаги ўзаро мутаносиблик деярли таъминланди. Илгари қатор тармоқларда келишувлар умумий гаплар билан тўлдирилган бўлиб жамоа шартномалари мазмунига таъсир кўрсатмаган бўлса, охирги йилларда тармоқ келишувларининг аниқ меъёрлари аксарият жамоа шартномаларини тузишда энг кам мажбурий норматив сифатида қўлланилаяпти.

5. Жамоа шартномалари ходимнинг нафақат бевосита ва билвосита даромадларини, балки иш ҳақининг тариф (кафолатланган) қисмини кўтариш воситасига айланмоқда. 10 фоизга яқин корхоналарнинг жамоа шартномаларига энг кам иш ҳақини кўтариш талаби киритилган бўлиб, бу билан касаба уюшма аъзоларининг деярли 40 фоизининг манфаатлари ифода этилган. Жамоа шартномаси тадбирларини бажариш учун ўрта ҳисобда бир ходимга сарфланган маблағ миқдори 2000 йилдаги 19319 сўмдан 2003 йилда 55781 сўмгача кўтарилди.

4

Ҳозирги вақтда жамоа шартномалари орқали ижтимоий ривожланиш, меҳнат шароитлари ва унинг муҳофазаси, иш ҳақи, иш билан таъминлаш, энг кам миқдори қонун ҳужжатларида назарда тутилган ижтимоий имтиёзлар ва кафолатлар тарзидаги қўшимча тўловлар, меҳнаткашлар ва улар оила аъзоларини соғломлаштириш, боқувчисини йўқотган, кўп болали ва кам таъминланган оилаларга, ёш болали аёлларга қўшимча имтиёзлар бериш амалга оширилмоқда.

Жамоа шартномалари воситасида республика бўйича ҳар йили қуйидаги асосий ўртача кўрсаткичларга эришилмоқда:

- 2 миллиондан ортиқ меҳнаткашларнинг йиллик асосий таътиллари узайтирилади,
- 900 мингга яқин ходимларга қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан ташқари қўшимча таътиллар берилади,
- иш берувчилар ҳисобидан 100 мингга яқин ходимлар ўқитилади, қайта ўқитилади ва касбий тайёргарликдан ўтади,
- корхона, ташкилот, муассасалар маблағи ҳисобидан 100 минг нафардан кўп ходимлар дам олади ва соғломлаштирилади,
- 94 мингга яқин иш жойлари меҳнат шароитлари бўйича аттестация қилинади ва ҳоказо.

Шунингдек, 2004 йил Меҳр ва мурувват йили деб эълон қилиниши муносабати билан барча тармоқларда жамоа шартномалари орқали 820 мингдан ортиқ кишига жами 13,2 млрд сўмлик меҳр ва мурувват ёрдами кўрсатилди, шу жумладан:

- 500 мингдан зиёд ногирон, кам таъминланган, кўп болали оилаларга, байналмилалчи жангчилар, иккинчи жаҳон уруши қатнашчилари, нурланиш касаллигига чалинган шахсларга тиббий хизмат кўрсатилди, дори-дармонлар билан боғлиқ сарф-харажатлар қопланди ва уларга моддий ёрдам берилди, бунга 5,4 млрд сўм сарфланди;
- кам таъминланган, боқувчисини йўқотган оилаларнинг 300 мингдан кўп фарзандлари ўқув қуроллари, дарсликлар ва мактаб формалари билан бепул таъминланди, бунга 3,7 млрд сўм сарфланди;
- олий ва ўрта махсус ўқув юртларида таълим олаётган кам таъминланган оила фарзандларининг 2 минг нафардан кўпроғига билим олиш учун тўланадиган контракт пули имтиёзли равишда ўрнатилди, бунга 370 млн сўмдан ортиқ маблағ сарфланди;
- 8966та кам таъминланган ва 1054та ёш оилалар вакиллари, 1996 нафар меҳрибонлик уйларининг собиқ тарбияланувчилари, 953 нафар ногиронлар санатория-курортларда соғломлаштирилди, бунинг учун қарийб 560 млн сўм сарфланди;

5

- 4662 янги оила қурган ёшларга 113 млн сўмлик моддий ёрдам кўрсатилди;
- ишловчи аёлларга бериладиган туғишгача ва туғишдан кейинги ҳақ тўланадиган таътиллар куни узайтирилди (10653 аёлга), бунинг учун 575 млн сўм сарфланди;
- фарзандлари 2 ёшдан 3 ёшга тўлгунга қадар бўлган оналарнинг 11139 нафарига 725 млн сўм миқдорида моддий ёрдам берилди;
- кўп болали (4 ва ундан ортиқ боласи бор) 28890 аёлларга ойлик маоши сақланган ҳолда иш ҳафтаси 1 соатга қисқартирилди, бунга 107 млн сўм сарфланди;
- 1,5 минг нафар ёлғиз пенсионерларнинг уй жойлари таъмирланди, бунга 126 млн сўм сарфланди;
- 44 минг нафар ишламайдиган пенсионерларга ўзлари ишлаган корхона, ташкилотлар томонидан байрам саналарида жами 468 млн сўмлик моддий ёрдам кўрсатилди;

Шу билан бир қаторда, объектив ва субъектив сабабларга кўра жамоа-шартномавий муносабатларда ташвишланарли ҳолатлар ҳам кузатилмоқда.

Иқтисодиётда юз бераётган тузилмавий ўзгаришлар аҳоли бандлик структурасининг ўзгаришига ҳам олиб келди: бугунги кунда иқтисодий фаол аҳолининг деярли 30 фоизи жамоа шартномалари амал қилмайдиган норасмий бандлик секторида меҳнат қилмоқда. Меҳнат муносабатларини меҳнат қонунчилиги билан тартибга солинмайдиган фуқароликҳуқуқий муносабатларга (кўп ҳолларда асоссиз) ўзгартириш тенденцияси ҳам кучаймоқда. Натижада, жамоа шартномаларининг сони кўпайиб бораётган бир пайтда, улар билан меҳнаткашларни қамраб олиниши 2000 йилдаги 6,1 млн кишидан 2003 йилда 5,62 млн кишигача камайди.

Қатор корхоналарда жамоа шартномалари билан тартибга солинадиган масалалар кўлами камаймоқда, бундай ҳол айниқса кичик бизнес субъектлари ва фермер хўжаликларига тааллуқлидир. Агар ёқилғи-энергетика мажмуи, қурилиш, авиация, алоқа тармоқларида ўрта статистик жамоа шартномасига 59тадан 94тагача банд киритилаётган бўлса, агросаноат мажмуида бу кўрсаткич 8тага тенг. Яъни, жамоа шартномаларига Меҳнат Кодексида бевосита кўрсатма берилган 30дан ортиқ меъёрий ҳолатларнинг ҳаммаси ҳам киритилмаяпти. Масалан, ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилишдан олдин касаба уюшма қўмитасининг албатта розилигини олиш талаби жами жамоа шартномаларининг атиги 38 фоизига киритилган холос.

Энг катта муаммолардан бири жамоа шартномалари талабларининг тўлиқ бажарилишини таъминлаш билан боғлиқ. Корхоналарнинг иқтисодий ва молиявий қийинчиликлари жамоа шартномаларида режалаштирилган барча тадбирларни тўлиқ амалга ошириш имконини бермаяпти. Агар 2000 йилда жамоа шартномалари тадбирлари ўрта ҳисобда 91,8 фоизга бажарилган бўлса, 2003 йилга келиб бу

6

кўрсаткич 90 фоизгача тушиб қолди. Айниқса, хусусий ва қўшма корхоналарда жамоа шартномаларининг тўлиқ бажарилиши муаммолигича қолмоқда.

Мазкур тавсияларда 2005 йил учун жамоа шартномаларини тузишда эътибор бериш мақсадга мувофиқ бўлган асосий масалалар келтирилган.

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1.1.Жамоа шартномаси томонлари.

1.2.Жамоа шартномасининг кучга кириш вақти ва амал қилиш муддати.

1.3.Жамоа шартномасининг ходимлар тоифалари, корхона бўлинмаларига нисбатан амал қилиш доираси.

1.4.Жамоа шартномасини қайта тузиш шартлари, унга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тартиби.

1.5.Жамоа шартномаси ижросини оммавий тарзда текшириш муддатлари.

1.6.Касаба уюшма қўмитаси тақдимномаларини иш берувчи томонидан кўриб чиқиш муддатлари ва мажбуриятларни бажармаганларга нисбатан кўриладиган чоралар.

1.7.Келишмовчиликларни ўзаро ишонч ва ҳурмат асосида ҳал этиш йўллари.

II. ТОМОНЛАРНИНГ МАЖБУРИЯТЛАРИ

2.1.Касаба уюшма томонидан ишлаб чиқаришни юксалтириш ходимлар фаровонлигининг негизи эканлигини эътироф этилиши

2:2.Иш берувчи томонидан касаба уюшма қўмитасини корхона ходимларининг ягона ваколатли вакили сифатида тан олиниши

2.3.Томонлар касаба уюшмаси аъзолик бадалларининг корхона бухгалтерияси орқали пул ўтказиш йўли билан тўланиши тартибини сақлаб қолиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайдилар

2.4.Иш берувчининг мажбуриятлари:

а) жамоа шартномасига кирмаган ижтимоий-иқтисодий масалалар бўйича қарорлар қабул қилишдан олдин касаба уюшма қўмитаси билан олдиндан келишиб олиш;

б) касаба уюшма қўмитаси талаб қилганда унга меҳнат ҳамда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш билан боғлиқ масалалар юзасидан маълумотлар тақдим этиш;

в) касаба уюшма қўмитасининг уставда белгиланган фаолиятини амалга ошириш учун уни хоналар, транспорт, ташкилий техника, алоқа воситалари, канцелярия моллари билан бепул таъминлаш;

г) касаба уюшма қўмитаси ҳисоб рақамига маданий-оммавий ва спорт-соғломлаштириш ишлари учун хар ойда меҳнатга ҳақ тўлаш фондининг _____% миқдорида пул ўтказиб бориш;

д) барча ходимлар жамоа шартномасининг

7

мазмуни билан таништирилиши учун тегишли чораларни кўриш.

2.5.Касаба уюшма қўмитасининг мажбуриятлари:

а) корхонанинг ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш дастурларини бажарилишига кўмаклашиш, бу борада ходимлар ташаббуси ва ижодиётини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш;

б) қўлланилаётган меҳнатга ҳақ тўлаш тизимлари, иш ҳақи тўланиши, жамоа шартномаси бўйича қўшимча тўловлар берилиши тўғрилигини, шунингдек меҳнат муҳофазаси ва хавфсизлик техникаси шароитларини яхшилаш бўйича тадбирлар бажарилишини назорат қилиш;

в) меҳнат қонунчилиги бажарилишини назорат қилиш, ходимлар ҳуқуқий саводхонлигини юксалтиришга кўмаклашиш;

г) иш жойларидаги мавжуд камчиликларни ўз вақтида бартараф этилишига эришиш ва иш жойларини меҳнат муҳофазаси, хавфсизлик техникаси ва саноат санитарияси қоидалари талабларига мувофиқ ҳолатга олиб келиш борасида иш берувчи томонидан тегишли чоралар кўрилишини талаб қилиш;

д) ходимлар ва уларнинг оила аъзолари дам олиши ва соғломланиши учун ходимларнинг аризаларини тегишли соғломлаштириш масканларига йўлланмалар билан таъминлаш;

е) корхонада меҳнат ва турмуш шароитлари аҳволи юзасидан жамоат назоратини ташкил қилиш ва амалга ошириш;

ж) касаба уюшма аъзолари орасида меҳнат ва ишлаб чиқариш интизомини мустаҳкамлашга қаратилган тушунтириш ва ташкилий ишларни олиб бориш, можароларга олиб келувчи ҳолатлар олдини олишга қаратилган чоралар кўриш;

з) касаба уюшма аъзоларининг меҳнат қилиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш

III. ИШЛАБ ЧИҚАРИШ-ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТ

3.1.Жорий йилда бажарилиши лозим бўлган ишлар ҳажми

3.2.Режалаштирилган фойда миқдори ва уни тақсимлаш йўллари

3.3.Хомашёни етказиб бериш шартномалари ва тайёр маҳсулотни сотиш

3.4.Корхона таъсислигида барпо этилган қўшма, кичик ва бошқа ташкилотлар фаолият кўрсатишининг шартлари

3.5.Ишлаб чиқариш дастурининг бажарилганлиги, молиявий аҳвол ва корхона фойдасидан фойдаланиш тўғрисида меҳнат жамоасини мунтазам хабардор қилиб бориш тадбирлари

3.6.Ходимларни бозор муносабатларининг энг долзарб масалалари бўйича ўқитиш шарт-шароитлари

8

IV. МУЛК ШАКЛЛАРИНИНГ ЎЗГАРИШИ (ХУСУСИЙЛАШТИРИШ)

4.1.Мулк шаклларини ўзгартиришда унинг у ёки бу вариантини танлашда меҳнат жамоаси фикрини ҳисобга олиш

4.2.Хусусийлаштириш ва корхона мулкини баҳолаш бўйича комиссия таркибида касаба уюшма қўмитаси вакилининг иштирок этиши

4.3.Акцияларни чиқариш ва тақсимлаш тартиби, меҳнат жамоасида жойлаштиришга мўлжалланган акцияларнинг ходимлар томонидан тўла сотиб олинишини таъминлаш

4.4.Хусусийлаштирилгандан кейин ижтимоий инфратузилма объектларининг фаолият кўрсатиш тартиби

4.5.Аввал тузилган жамоа шартномасини корхона хусусийлаштирилганидан кейин амал қилиш муддатлари ва шартлари

V. МЕҲНАТГА ҲАҚ ТЎЛАШ

5.1.Меҳнатга ҳақ тўлаш шакллари, тизими ва миқдори, пул мукофотлари, қўшимча тўловлар, нафақалар, компенсациялар, устамалар, рағбатлантириш тарзидаги тўловлар. Нархларнинг ўзгариб бориши, инфляция даражаси, жамоа шартномаси билан белгиланган кўрсаткичларнинг бажарилишига қараб меҳнатга ҳақ тўлашни тартибга солиш механизми.

(қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари томонидан етиштирилган ва қайта ишланган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан амалга ошириладиган тўловларни маълум фоиз билан чегаралаш, тўловнинг бу шакли қўлланилганда ижтимоий суғурта ва касаба уюшмалари аъзолик бадалларини ўз вақтида ўтказишни таъминлаш)

5.2.Ягона тариф сеткаси нуллик разрядининг мазкур корхонада ўрнатиладиган ставкаси, ўртача иш ҳақини етказиладиган даражаси

5.3.Иш ҳақини тўлаш муддатлари.

5.3.1. Иш берувчининг айби билан ходимга ҳақ тўлаш белгиланган муддатларга нисбатан кечикканлиги учун жавобгарлик, шу жумладан, моддий жавобгарлик.

5.3.2. Иш берувчи (ёки унинг вакили сифатида қатнашувчи шахс)нинг айби билан иш ҳақини тўлаш кечиктирилганда, унинг миқдорини индексация қилиш, ёки ходим фойдасига пеня ҳисоблаб чиқариш масаласи, раҳбарга нисбатан кўриладиган чоралар

5.3.3. Иш ҳақи дебиторлик қарзларнинг ундирилмаганлиги сабабли кечиктирилганда, дебиторлар билан тузилган шартнома ва солиштирма далолатномаларга мувофиқ қарздорлик билан бирга тегишли жарималар ва пенялар ундирилишини таъминлаш ҳамда ундирилган маблағлар ҳисобига меҳнатга ҳақ тўлашни тартибга солиш борасида иш берувчининг мажбурияти;

ТУЗИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР 2005 ЙИЛ УЧУН

9

5.3.4. Иш ҳақи тўловлари банк муассасалари айби билан кечиктирилганда банк билан мижоз ўртасида тузилган шартномага асосан тўловлар тегишли жарималар инобатга олинган ҳолда берилишини банкдан талаб қилиш ва шу маблағ ҳисобига меҳнатга ҳақ тўлашни тартибга солиш борасида иш берувчининг мажбурияти;

5.3.5. Корхона балансида юқори ликвидли мулки бўлган тақдирда, иш ҳақидан қарздорликни тугатиш мақсадида мулкчилик гарови асосида банкдан кредит олиш борасида иш берувчининг мажбурияти.

5.4. Меҳнатга ҳақ тўлаш фондининг тариф ва тарифга қўшимча қисмлари ўртасида мақбул нисбатни ўрнатиш.

5.5. Меҳнатнинг янги нормалари, тариф сеткаси ва ишбай баҳоларни касаба уюшма қўмитаси билан албатта келишиб олиш.

5.6. Тўлиқ миқдорда ҳақ тўлаш учун имтиёзли меҳнат меъёрлари ўрнатилган шахслар (I ва II гуруҳ ногиронлари, 18 ёшга тўлмаган ходимлар, қисқартирилган иш вақти режимида ноқулай меҳнат шароитида банд қилинган ходимлар ва бошқалар) рўйхати

5.7.Ходимларнинг турли тоифалари учун жорий этиладиган устамалар, қўшимча тўловлар ва компенсацияларнинг аниқ миқдорлари:

-ноқулай, оғир ва зарарли меҳнат шароитлари учун қўшимча тўловлар;

-кечки сменадаги, тунги вақтдаги, иш вақтидан ташқари вақтлардаги, дам олиш ва байрам кунларидаги ишлар учун оширилган миқдордаги иш ҳақи;

-ишдаги иқлим шароитлари учун (ёз ва қиш фаслларида) қўшимча тўловлар;

-бригадага раҳбарлик қилгани учун, ўриндошлик учун қўшимча тўловлар;

-кўп йиллик узлуксиз хизматлари учун, юқори касб маҳорати учун устамалар;

-ходимнинг хизмат даврида кўчиб юриш билан боғлиқ ишлардаги қўшимча харажатларини, шунингдек бошқа жойга кўчиб бориш билан боғлиқ харажатларини, хизмат сафари давридаги суткалик харажатларини қоплаш;

-қишлоқ хўжалик ишларига жалб этилган ходимларнинг ўртача иш ҳақини сақлаб қолиш;

-иш берувчининг розилиги билан ходимга тегишли мол-мулк (транспорт воситалари, асбоблар, ашёлар ва ҳоказо)дан фойдаланилганда ушбу харажатларни қоплаш;

-ходимнинг айби билан қисман брак деб топилган маҳсулотга ҳақ тўлаш миқдорлари;

-иш берувчи ва меҳнат жамоаси манфаатларига доир вазифаларни бажариш мақсадида (малака ошириш, рационализаторлик таклифларини жорий этиш ишида қатнашиш, хизмат сафарида бўлиш, тиббий кўрикдан ўтиш, навбатчилик ва бошқа ҳолларда) ходимни ишдан озод этиш шартлари, шунингдек ана шу давр учун тўланадиган кафолатли тўловлар миқдори;

5.8.Йил якунлари бўйича мукофотлаш, тақдирлаш тизимлари

5.9. Қўшимча имтиёзлар (овқатланишни арзонлаштириш, ишга бориб-келишдаги транспорт харажатлари қоплаш ва ҳоказо)

10

(Агар жамоа шартномасида корхона „молиявий аҳволи" ёки „ишлаб чиқариш кўрсаткичлари" ёмонлашган тақдирда қўшимча ва устама тўловлар бекор қилиниши кўзда тутилган бўлса, шартнома матнида бу тушунчалар нимани англатиши изоҳлаб берилиши керак).

VI. МЕҲНАТ ШАРТНОМАСИ, БАНДЛИК КАФОЛАТЛАРИ

6.1.Касбига, малакасига ва меҳнат шартномасига мувофиқ ходимларни тўла-тўкис иш билан таъминлаш

6.2.Меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишни фақатгина касаба уюшма қўмитасининг олдиндан розилигини олиб амалга ошириш (корхона тугатилган ва корхона раҳбари, унинг ўринбосарлари ва бош ҳисобчи билан меҳнатга оид муносабатлар бекор қилинган ҳоллар бундан мустасно)

6.3. Ходимнинг ташаббуси билан уни вақтинча бошқа ишга ўтказиш учун узрли сабаблар рўйхати, шунингдек бошқа ишга ўтказилганда меҳнатга ҳақ тўлаш тартиби.

6.4. Иш берувчининг ташаббуси билан ходимни бошқа ишга ўтказиш муддатининг чегараси, меҳнатга тўланадиган ҳақнинг аниқ миқдорлари, шунингдек ишлаб чиқариш зарурияти деб ҳисобланадиган ҳолатлар.

6.5.Корхона ва унинг тизим бирликларини тугатиш ёки қайта ташкил этиш, ишлаб чиқаришни бутунлай ёки қисман тўхтатиш тўғрисидаги ниятни (агар бундай ҳолатлар иш жойларини қисқартирилишига ёхуд меҳнат шартларини ноқулай тарзда ўзгартиришга олиб келадиган бўлса) касаба уюшма қўмитасига камида икки ой олдин етказиш

6.6.Иш ҳажми камайганда, мулк шакли ўзгарганда иш жойлари ва кадрларни сақлаб қолиш мақсадида ишловчиларни иш берувчи ҳисобидан қайта тайёрлаш ва қайта ўқитишни уюштириш

6.7.Ходимлар сони қисқартирилаётганда:

а) ишдан бўшатиб олинган ходимларни иш билан таъминлаш учун цехлар, ижарали, кичик корхоналар барпо этишни кўзда тутиш;

б) вақтинча ишлайдиган ходимлар сонини чегаралаш, ўриндошликни тақиқлаш, четда бажариладиган ишларни жамоанинг ўзига бериш;

в) ходимларнинг хоҳишига кўра уларга иш ҳақи сақланмаган ҳолда қисқа муддатли таътиллар бериш;

г) қисқартириш тўғрисидаги огоҳлантириш амал қилаётган даврда ходимнинг ўз хоҳиши билан меҳнат шартномасини бекор қилинишини томонлар келишувига биноан огоҳлантириш муддатига мувофиқ келадиган пуллик компенсация тўлаш билан амалга ошириш;

д) бўшатиб олинаётган ходимларни ишга жойлаштириш ва бошқа касбга ўргатиш учун меҳнат органлари билан шартнома тузиш;

е) меҳнат бозорида тенг шароитда рақобат қила

11

олмайдиган ходимларнинг штатлар қисқартирилиши муносабати билан ишдан бўшатилишига йўл қўймаслик;

ж) қисқартириш ўтказилаётганда ишда қолдириш учун афзаллик ҳуқуқи бериладиган ходимлар тоифалари (агар улар Меҳнат Кодексининг 103 моддасига биноан бундай имтиёзга эга бўлмасалар).

6.8. Меҳнат шартномаси томонларининг моддий жавобгарлиги. Иш берувчининг ходим келтирган зарарни қоплаш тўғрисидаги даъвосидан воз кечиш ҳоллари.

6.9. Тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиладиган ходимларнинг (агар улар бевосита пул ёки товар қимматликлари билан муомала қиладиган бўлсалар) тоифалари рўйхати, шунингдек бевосита пул ёки товар бойликлари билан муомала қилувчи ходимлар томонидан ишлар биргаликда бажариладиган бўлса, жамоа (бригада) моддий жавобгарлиги жорий этилиши мумкин бўлган бўлинмаларнинг рўйхати.

VII. ИШ ВАҚТИ ВА ДАМ ОЛИШ ВАҚТИ

7.1.Ходимлар учун иш ҳафтасининг узунлиги (соат):

-нормал меҳнат шароитларидаги ишларда банд бўлган ходимлар учун, (МК 115-моддасига биноан: 40 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас)

-меҳнат шароити ноқулай ишларда банд бўлган ходимлар учун 15-сон иловада келтирилган рўйхатга мувофиқ; (МК 117-моддасига биноан: 36 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас)

-16 ёшдан 18 ёшгача бўлган ходимлар учун; (МК 242-моддасига биноан: 36 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас)

-16 ёшга тўлмаган ходимлар учун; (МК 242-моддасига биноан: 24 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас)

-I ва II гуруҳ ногиронлари бўлган ходимлар учун; (МК 220-моддасига биноан: 36 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас)

-алоҳида тусга эга бўлган ишларда ва меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишларда банд бўлган ходимлар учун; (Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сон қарорида кўрсатилган меъёрлар)

-уч ёшга тўлмаган болалари бор, бюджет ҳисобидан молиявий жиҳатдан таъминланадиган ташкилотлар ва муассасаларда ишлаётган аёллар учун; (МК 228[1] -моддасига биноан: 35 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас)

7.2. Ходимларни иш вақтидан ташқари вақтлардаги, кечки ва тунги вақтдаги, дам олиш ва байрам кунларидаги ишларни бажаришга жалб этиш тартиби

7.3. Ходимлар турли гуруҳлари учун иш кунининг узунлиги

7.4. Ходимнинг илтимосига кўра унга тўлиқсиз иш вақти белгиланиши учун асослар рўйхати.

7.5. Иш вақтини жамлаб ҳисобга олишни қўллаш тартиби, шунингдек ҳисобга олинадиган давр мобайнида ходимларга ҳар ойда тўланадиган иш ҳақи миқдорини тенглаштиришга қаратилган чора-тадбирлар. Иш вақтини жамлаб ҳисобга олишда ҳисобга олинадиган давр муддати (ой, чорак, ярим йил, йил).

12

7.6. Йиллик асосий ва йиллик асосий узайтирилган таътилларнинг энг кам муддати

7.7. Қўшимча таътиллар олиш ҳуқуқини берувчи ишлар, касблар ва лавозимлар рўйхати, қўшимча таътиллар муддати, уларни бериш тартиби ва шартлари

7.8. Йиллик қўшимча таътилларни олиш ҳуқуқини берадиган иш стажини ҳисоблаб чиқаришнинг алоҳида қоидалари

7.9. Табиий-иқлим шароитлари оғир ва ноқулай жойларда (ҳатто улар бундай жойларнинг Ўзбекистон Республикаси ҳукумати томонидан белгиланган рўйхатга кирмаган тақдирда ҳам) ходимларга йиллик қўшимча таътил бериш масаласи

7.10. Йиллик таътиллар учун ҳақ тўлаш муддатлари

7.11. Болалик аёл ходимлар учун:

-болани парваришлаш таътиллари вақтини кейинги ҳақ тўланадиган йиллик таътил олиш ҳуқуқини берадиган иш стажига қўшиш шартлари;

-икки ёшга тўлмаган болани овқатлантириш учун бериладиган танаффусларнинг аниқ муддати ва уларни бериш тартиби

7.12. Ходимга иш ҳақи сақланмаган ҳолда таътиллар бериш шартлари. Муддати икки ҳафтадан кўп бўлган иш ҳақи сақланмаган ҳолда бериладиган таътиллар вақтини ҳам йиллик асосий таътилни олиш ҳуқуқини берадиган меҳнат стажига қўшиш шартлари

7.13. Ходимларга оилавий сабабларга кўра, шунингдек ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда таълим олаётган ходимларга, иш ҳақи сақланиб қолдириладиган қўшимча таътиллар (меҳнат таътилидан ташқари) бериш шартлари

VIII. МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ

(Мазкур боб бўйича батафсил тавсиялар алоҳида чоп этилади)

IX. МЕҲНАТ ИНТИЗОМИ

9.1.Ходимлар томонидан меҳнат вазифаларини бажарилишини мавжуд меъёрий ҳужжатлар (меҳнат шартномалари, Устав, корхона қўлланмаси, Ички тартиб қоидалари) асосида назорат қилиниши ва амалга оширилиши

9.2.Ходимларни ишдаги муваффақиятлари учун рағбатлантириш турлари, уларни қўллаш тартиби, афзаллик ва имтиёзлар бериш

9.3.Юбилей саналари ва пенсия ёшига етганда рағбатлантириш

9.4.Ходимларнинг корхона (тармоқда)ги узлуксиз меҳнат стажи саналарини нишонлаш

X.ИЖТИМОИЙ ИМТИЁЗ ВА КАФОЛАТЛАР

(Мазкур бобга киритилган ижтимоий тўловлар миқдорини Ўзбекистон Республикасида ўрнатилган энг кам

13

иш ҳақига нисбатан фоиз ҳисобида режалаштириш, шунингдек аввалги йилларда ўрнатилган имтиёзларни имкон қадар сақлаб қолиш мақсадга мувофиқдир).

10.1. Ходимларнинг турли гуруҳлари учун ижтимоий-маиший имтиёзлар, қўшимча ижтимоий суғурталаш, моддий ёрдам кўрсатиш, тиббий хизмат кўрсатиш, дам олиш ва санатория-курортларда даволаш, уй-жой қурилиши масалалари ва ҳоказо

10.2. Меҳнатни муҳофаза қилиш, иш вақти, таътиллар ва бошқа меҳнат шартлари соҳасида ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар учун қўшимча имтиёзлар.

10.3. Таълим муассасаларида ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқиб, ўқув режасини бажараётган ходимлар учун иш жойидан ҳақ тўланадиган қўшимча таътилга чиқиш, қисқартирилган иш ҳафтаси шароитида ишлаш ва бошқа имтиёзлар.

10.4. 2005 йилнинг 1 январидан фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия тизимидаги шахсий ҳисобварақларига маблағ ўтказиб бориш тартиби жорий этилиши муносабати билан ҳамда «Фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 10-моддасига биноан пенсия ёшига яқинлашиб қолган ходимларнинг шахсий жамғариб бориладиган ҳисоб варақларига қўшимча маблағ ўтказишни назарда тутиш, бунинг учун қўшимча маблағнинг миқдори ва ўтказиш муддатларини жамоа шартномасида белгилаб қўйиш мақсадга мувофиқдир.

10.5. 2005 йилни Сиҳат-саломатлик йили деб эълон қилиниши муносабати билан қуйидаги тадбирларни амалга ошириш:

10.5.1. Меҳнат жамоасига алоқадор ногирон, кам таъминланган, кўп болали оилаларга, собиқ байналмилалчи жангчиларга, иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларига, Чернобил АЭСдаги ҳалокат оқибатида нурланиш касаллигига чалинганларга тиббий хизмат кўрсатиш, дори-дармонлар билан боғлиқ сарф-харажатларни қоплаш ва уларга моддий ёрдам бериш;

10.5.2. Ишловчи аёлларга бериладиган туғишгача ва туғишдан кейинги ҳақ тўланадиган таътиллар кунини корхона ҳисобидан узайтириш;

10.5.3. Фарзандлари 2 ёшдан 3 ёшга тўлгунга қадар таътилда бўлган оналарга ҳар ойда моддий ёрдам кўрсатиб бориш;

10.5.4. Кўп болали (4 ва ундан ортиқ боласи бор) аёлларга ойлик маоши сақланган ҳолда иш ҳафтасини 1 соатга қисқартириш;

10.5.5. Мазкур корхонада узоқ йиллар меҳнат қилиб келаётган ходимларнинг вақтинчалик меҳнатга лаёқатсизлик варақалари бўйича тўланадиган нафақаларига қўшимча тарзда тўловлар белгилаб қўйиш

XI. МАДАНИЙ-ОММАВИЙ, ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ-СОҒЛОМЛАШТИРИШ, СПОРТ ИШЛАРИ

11.1.Корхона, ташкилот ва муассасаларда маънавият ва маърифат хоналарини ташкил этиш, улар мунтазам равишда фаолият кўрсатиши учун зарур шарт-шароит яратиб бериш.

14

11.2.Маданият уйлари, саройлари ва клубларнинг моддий-техника негизини мустаҳкамлаш, уларни ўз вақтида таъмирлаб бориш ва жиҳозлаш.

11.3. «Маънавият ва маърифат» хоналари, клублар, маданият саройлари ва уйларини Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари, Мустақиллик йилларида чоп этилган замонавий адабиётлар ҳамда плакатлар ва техник воситалар билан таъминлаш.

11.4. Маданият уйлари, саройлари ва клублар учун хўжалик органлари ҳисобидан меъёрий даражада маблағлар ва штатлар ажратиш.

11.5.Умумхалқ ва касб байрамлари арафасида кам таъминланган, кўп болалик, ёлғиз оилаларга, меҳрибонлик уйлари тарбияланувчиларига хайрия ёрдами кўрсатиш.

11.6.Тарихий ёдгорликлар мавжуд бўлган Республиканинг қадимий шаҳарларига саёҳатлар уюштириш.

11.7.Меҳнаткашлар фарзандларини Янги йил арча байрами томошаларига ташрифини уюштириш, уларни хўжалик органлари маблағлари ҳисобидан байрам совғалари билан тақдирлаш.

11.8.Меҳнат жамоалари ва ўқув юртларида жисмоний тарбия жамоаси ёки клубни тузишга эришиш. Уларда Республика ҳукумати томонидан жорий этилган «Алпомиш» ва «Барчиной» махсус тестлари меъёрий талабларининг бажарилиши учун шароит яратиб бериш.

11.9.Меҳнат жамоаларида хўжалик органлари маблағлари ҳисобидан жисмоний тарбия бўйича йўриқчи лавозимини киритиш.

11.10.Меҳнат жамоаларида ишлаб чиқариш гимнастикасини жорий этиш.

11.11.Корхона, ташкилот ва ўқув юртлари тасарруфидаги спорт иншоотларини зарур жиҳозлар ва анжомлар билан таъминлаш. Турар жой ва ётоқхоналар атрофида спорт майдончалари, кичик заллар қуриш ҳамда керакли спорт жиҳозлари билан таъминлаш.

11.12.Меҳнаткашлар фарзандларини болалар ва ўсмирлар спорт мактабларига кенг жалб этиш, уларни ва ота-оналарини спорт-соғломлаштириш гуруҳларидан имтиёзли равишда фойдаланишлари учун маблағ ажратиш.

11.13.Меҳнат жамоаларида, ўқув юртларида мунтазам равишда спорт турлари бўйича мусобақалар уюштириш, ғолибларни муносиб тақдирлаш, туман, шаҳар, вилоят, Республика ва халқаро мусобақаларда иштирок этишлари учун ҳар томонлама шароит яратиб бериш.

11.14.Болалар соғломлаштириш оромгоҳларининг моддий-техника негизини мустаҳкамлаш, уларни мавсумга ўз вақтида тайёрлаш.

11.15.Оромгоҳларни эстетик жиҳатдан жиҳозлаш, болаларнинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича барча чораларни белгилаш.

11.16.Болалар соғломлаштириш оромгоҳларида

15

«Маънавият ва маърифат» хоналари ва бурчаклари, кутубхоналар ташкил этиш ва уларни керакли кўргазмалар ва Президент асарлари, янги бадиий асарлар билан таъминлаш

11.17.Тасарруфдаги оромгоҳ ходимларини овқатлантиришни арзонлаштириш учун қўшимча маблағлар ажратиш.

XII. МЕҲНАТ НИЗОЛАРИ

12.1. Меҳнат низолари комиссиясини тузиш, унинг миқдорий таркиби ва ваколатлари муддати

XIII. КАСАБА УЮШМА ҚЎМИТАСИ ВА САЙЛАНИБ ҚЎЙИЛАДИГАН КАСАБА УЮШМА ФАОЛЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ КАФОЛАТЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ

13.1.Асосий ишидан озод қилинган касаба уюшма ходимларини меҳнат жамоаси аъзоси сифатидаги ҳуқуқлари, уларга корхонадаги барча имтиёзлардан фойдаланиш ҳуқуқини бериш, уларнинг корхонада (тармоқда)ги узлуксиз иш стажи сақлаб қолиниши

13.2. Меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича вакиллар ва меҳнат низолари комиссиялари аъзоларини Халқаро меҳнат ташкилотининг 135-Конвенцияси томонидан муҳофаза қилинадиган меҳнаткашлар вакиллари деб эътироф этиш.

13.3. Касаба уюшма қўмитасига сайланиб, асосий ишидан озод қилинмаган ходимларнинг касаба уюшмаси вазифаларини бажариш учун кетган вақтига ҳақ тўлаш

Жамоа шартномасига иловаларнинг тавсиявий рўйхати

1.Меҳнат муҳофазаси бўйича келишув

2.Ходимларни жорий мукофотлаш тўғрисидаги низом

3.Ходимлар тоифалари учун меҳнатга ҳақ тўлаш тўғрисидаги низом

4.Корхонада қабул қилинган тарификация

5.Кўп йиллик хизматлари учун устама тўлаш тўғрисидаги низом

6.Йил якунлари бўйича рағбатлантириш тўғрисидаги низом

16

7.Навбатдаги меҳнат таътилига кетишда моддий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги низом

8.Моддий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги низом

9.Ходимга тегишли мол-мулкдан фойдаланилганда харажатларни қоплаш тўғрисидаги низом

10.Пенсияга чиқишда бир марталик моддий ёрдам пулини тўлаш тўғрисидаги низом

11.Махсус кийим-бош, махсус пойабзал ва бошқа якка тартибдаги ҳимоя воситаларини бепул оладиган касб ва лавозимлар рўйхати

12.Ишлаган кунларида бепул совун оладиган касблар рўйхати

13.Ишдан ташқари вақтларда, тунги, кечки вақтларда, дам олиш ва байрам кунларидаги ишлар рўйхати ва бундай ишларга жалб қилиниши мумкин бўлган лавозимлар рўйхати

14. «Ишлаб чиқариш зарурати» деб эътироф этиладиган ҳолатлар мезонлари

15. Қўшимча таътил ва қисқартирилган иш куни ўрнатиладиган ноқулай меҳнат шароитларидаги касб ва лавозимлар рўйхати

16.Тўла моддий жавобгарлик тўғрисидаги шартнома тузиш мумкин бўлган ходимлар рўйхати

17.Йиллик узайтирилган ёки қўшимча таътил ҳуқуқини берувчи лавозимлар рўйхати

18.Ишламаётган ходимлар ўрнига ишлаганда қўшимча тўловларни аниқлаш ва тақсимлаш тартиби тўғрисидаги низом

19.Талаба ва ўқувчиларнинг ишлаб чиқариш практикасига раҳбарлик қилган ходимлар меҳнатига ҳақ тўлаш тўғрисидаги низом

20.Корхонани капитал таъмирлаш ишлари режаси

21. Қишги-баҳорги ва кузги-қишги мавсумга тайёргарлик кўриш режалари

Юқорида баён қилинган тизимга мувофиқ тузилган жамоа шартномаси ўз кучини шартномада кўрсатилган муддатгача ёки томонлар янги шартнома тузгунларига қадар сақлаб қолади. Унга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишда жамоа шартномасини қабул қилишдаги тартиб қўлланилади. Жамоа шартномасининг мазмуни билан барча ходимлар таништирилиши шарт.

Корхона таркиби, структураси, номи ёки раҳбари ўзгариши жамоа шартномаси тақдирига таъсир қилмайди

Корхона мулк эгасини ўзгариши шартномани олти ой ичида қайта тузишни талаб этади. Агар томонларнинг биронтаси музокараларни бошлаш ташаббуси билан чиқмаса, жамоа шартномаси кўрсатилган муддатда ўз кучини йўқотади.

Жамоа шартномаси қандай бажарилганлиги тўғрисида унга имзо чеккан шахслар (корхона комиссияси томонидан тузилган далолатнома асосида) йилида камида бир марта (ёки жамоа шартномасида белгиланган муддатларда) меҳнат жамоаси умумий йиғлиши (конференцияси) олдида ҳисобот берадилар.

Ўзбекистон КУФК
меҳнаткашлар ижтимоий-иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш бўлими

ЎЗБЕКИСТОН КАСАБА УЮШМАЛАРИ ФЕДЕРАЦИЯСИ

Республикамизнинг ноёб табиий иқлими, маъданли сувлари ва барча даволаш

Қорақалпоғистон Республикасида:
«ГУЛПАРШИН» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, таянч-ҳаракат, ҳазм аъзолари, асаб тизими, гинекологик касалликлар.
Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниш мумкин

«АЙДОС ҚАЛА» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, таянч-ҳаракат аъзолари, асаб тизими, гинекологик ва тери касалликлари

Тошкент шаҳрида:
ОАЖ «ТУРОН» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, асаб, гинекологик ва андрологик касалликлар

ОАЖ «ЧИНОБОД» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Ҳазм аъзолари, қандли диабет ва гинекологик касалликлар

Хоразм вилоятида:
«ХОНҚА» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, асаб тизими, таянч-ҳаракат аъзолари, гинекологик ва тери касалликлари

Тошкент вилоятида:
«БОТАНИКА» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, асаб (марказий ва периферик) тизими ва ҳазм аъзолари касалликлари. Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниши мумкин.

«БЎСТОН» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, асаб, гинекологик ва андрологик касалликлар

«УМИД ГУЛШАНИ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Гинекологик ва андрологик касалликлар

«ОҚТОШ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Нафас аъзоларининг силга алоқадор бўлмаган касалликлари. Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниши мумкин

Самарқанд вилоятида:
«АБУ АЛИ ИБН СИНО» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Қон айланиш, таянч-ҳаракат аъзолари, катталар ва болалар асаб тизими касалликлари. Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниши мумкин

Даволаниш муддати – 18 кун

БИЗНИНГ ЙЎЛЛАНМАЛАРИМИЗ МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ ЭНГ АРЗОН ЙЎЛЛАНМАЛАРДИР!

КЕНГАШИ ҚОШИДАГИ КУРОРТЛАР БОШҚАРМАСИ

омилларига эга бўлган санаторий ҳамда курорт муассасаларига таклиф этади

Андижон вилоятида:
МЧЖ «МАРҲАМАТ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак-қон томир, асаб ва сурункали тери касалликлари

Бухоро шаҳрида:
«СИТОРАИ МОҲИ ХОСА» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Буйрак касалликлари (ёз фаслида), таянч-ҳаракат ва асаб тизими, ҳазм аъзолари ва андрологик касалликлар

Жиззах вилоятида:
«ЗОМИН» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Нафас аъзолари (сил касалликларидан ташқари) ва асаб тизими касалликлари

Фарғона вилоятида:
МЧЖ «ЧИМЁН» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Қон айланиш, таянч-ҳаракат аъзолари, асаб тизими, гинекологик ва андрологик касалликлар
Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниши мумкин

Қашқадарё вилоятида:
«ҚАШҚАДАРЁ СОҲИЛИ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак қон-томир, асаб тизими, таянч-ҳаракат ва ҳазм аъзолари, гинекологик ва андрологик касалликлар

МЧЖ «МИРОҚИ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Асаб (марказий ва периферик) тизими ва қон айланиш аъзолари касалликлар
Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниши мумкин

Наманган вилоятида:
МЧЖ «ЧОРТОҚ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Қон айланиш, таянч-ҳаракат, ҳазм аъзолари, асаб тизими, гинекологик ва тери касалликлари.
Махсус йўлланма бўйича она ёки ота 4 ёшдан 14 ёшгача бўлган бир фарзанди билан даволаниши мумкин.

МЧЖ «КОСОНСОЙ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Юрак қон-томир, таянч-ҳаракат, ҳазм аъзолари ва асаб тизими касалликлари

МЧЖ «НИҲОЛ» САНАТОРИЙСИГА
Даволаниш учун кўрсатма:
Таянч-ҳаракат, ҳазм аъзолари, асаб тизими, ўт пуфаги ва буйрак тош касалликлари

Касаба уюшма ташкилотларига йўлланмалар қўшимча тўловларсиз ўз нархида сотилади. Шу билан бирга курортлар бошқармаси Ўзбекистон ҳудудида жойлашган барча санаторий ва дам олиш масканларига, шунингдек, ҳамдўстлик мамлакатлари курортларига йўлланмалар олишингизда ёрдам беради. Йўлланмаларни нақд пулга ва пул ўтказиш йўли билан олишингиз мумкин.

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Бухоро кўчаси 24-уй. Мурожаат учун телефонлар 56-85-68, 56-70-97.

«ОДОБ ДУРДОНАЛАРИ»

Тарбия

«Учинчи минг йиллик боласи» таянч дастурини амалга оширишда янги педагогик технологияларнинг ўрни беқиёсдир. Бугун ҳаётга татбиқ этаётганимиз услублар тарбияланувчиларнинг мустақил фикрлаш жараёнини ривожлантиради, ўз фикрини айта билиш, ихтиро қилиш, ижодий изланиш кобилиятларини оширади. «Гулдаста» мактабгача таълим муассасамизнинг ҳар бир гурухида 15 тадан 20 тагача ривожлантирувчи бурчаклар ташкил этилган. Кўргазмали қуроллар, тарқатма материаллар болаларни ижодкорликка ундайди. Айниқса, «Одоб дурдоналари» синов майдончаси ташкил этилгани барча-барчани мамнун этмоқда. Ота-боболаримиздан мерос бўлиб қолган удумларимиз, урф-одатларимизни шу дастур оркали болаларга сингдириб бормоқдамиз.

«Одоб дурдоналари» дастурининг мақсади одоб-ахлоқ нурларини кичкинтойлар қалбига сингдиришдан иборат бўлиб, болаларимизда илк ёшдан меҳнатсеварлик, ростгўйлик, камтарлик, инсофли, диёнатли, иймон-эътиқодли бўлиш, қариндош-уруғларига, яқинларига нисбатан меҳр-оқибат ҳисларини тарбиялашга қаратилган.

Қандай салом бериш керак ва умуман саломлашиш одоби ҳақидаги тушунчалар, катталардан олдин дастурхонга қўл чўзмаслик, чап елкада сочиқ, икки қўллаб обдаста ушлаган ҳолда, озоздан уч марта қўлга сув қуйиш ва елкадаги сочиқни одоб билан узатиш каби кўникмаларни шакллантиришни ўйин орқали амалга оширамиз.

Ота-онага, Ватанга, дўстларга садоқатли бўлиш, суҳбатдошининг гапини сукут билан тинглаш, кўпчилик орасида ўзини камтарона тутиш каби одоб-ахлоқ кўникмаларини болалар онгига сингдириш жамоамиз учун одатий ҳолга айланиб қолган. Шунингдек, дастурда ривоятлар, ҳадислардан намуналар, ҳикоялар келтирилади. Масалан, бир деҳқон ўзига тегишли бўлган ернинг бир қисмини бошқа бир деҳқонга сотади. Сотиб олган деҳқон ерни ҳайдаш пайтида омочга бир нарса урилиб кетади. Деҳқон тош бўлса керак, олиб ташлай деган мақсадда кавласа, бир хум олтин кўмилган бўлади. Хумни олиб ер сотган одамнинг олдига боради ва «мана шу хумни топиб олдим, олинг, бу сизники», – дейди.

Ҳалиги одам эса «йўқ, биродар, мен ерни сизга сотганман, бу олтинлар сизники», – дейди. Шундан сўнг иккала деҳқон келишиб олтинларни қишлоқдаги камбағал оилаларга бўлиб берадилар. Бу — болалар қалбида ўзиники бўлмаган нарсаларни олмасликка, ночорларга ёрдам бериш каби хислатлар шаклланишига хизмат қилади.

Мактабгача таълим муассасасида 130 нафар бола тарбияланади. Болаларнинг яйраб ўсишлари учун етарли шарт-шароитлар яратилган.

Боғчамиз миллий истиқлол ғояларини болалар онгига сингдириш йўналишида туманда таянч боғча эканлиги биз тарбиячиларга катта масъулият юклайди. Айни вақтда мунтазам изланишни тақозо этади. Бунинг учун кўп ҳолларда биз эртаклардан фойдаланяпмиз. Масалан, комил инсон ғоясига «Зумрад ва Қиммат», халқ фаровонлиги ғоясига «Гул ўстира олмаган бола» эртаклари мазмуни мос келади.

Эртак мазмунини саҳна кўринишлари орқали болалар онгига сингдириш яхши натижа бермоқда. Қолаверса, керакли жиҳозлар, диван, кресло, стол-стуллар, сандиқлар, кўрпача-ёстиқчалар, бешик, спорт ўйинлари учун анжомлар, стол театри, қўғирчоқ театри, кўча хавфсизлигига қаратилган бурчаклар болалар хизматида.

Янги таълим услуби асосида болаларни тарбиялаш учун тарбиячиларнинг ўзлари мукаммал билимларга эга бўлишлари талаб этилади. Бу борада ҳар ҳафтанинг жума куни ташкил қилинган «Тарбиячилар куни»да янги педагогик технологияларни жорий қилиш жараёнининг турли қирралари ўрганиб борилади. «Касбим-фахрим», «Тадбиркор тарбиячи» каби кўрик-танловлар ҳам ниятларимизни амалга оширишда қўл келмоқда.

Норгул ШАВҚИЕВА,
Дўстлик туманидаги «Гулдаста» мактабгача таълим муассасаси мудираси, халқ таълими аълочиси

МАРКАЗНИНГ ЙИРИК ТАДҚИҚОТЛАРИ

Мамлакатимизда халқ таълимини ривожлантириш жараёнлари турли лойиҳалар доирасида олиб борилмоқда. «Узлуксиз таълим лойиҳаси», «Ўзбекистонда олий таълим самарадорлигини ошириш йўллари» лойиҳалари ҳам ўзининг ижобий натижаларини бера бошлади.

Россиянинг Санкт-Петербург давлат университети, «Тасис-Темпус» жамғармаси билан ҳамкорликда ўтказилаётган тадқиқотлар ҳам муҳим инновацион аҳамият касб этмоқда. Тошкент давлат педагогика университети «Педагогика» кафедраси ҳузурида фаолият кўрсатаётган «Инновацион технологиялар маркази» мазкур лойиҳаларда етакчи гуруҳ бўлиб иштирок этмоқда.

Халқаро педагогика ва социология фанлари академияси академиги профессор Ноила Азизхўжаева раҳбарлик қилаётган бу марказда «Ўқитувчиларнинг инновацион фаолияти» мавзусида тадқиқотлар олиб борилмоқда. Бу изланишлар дастлабки натижаси янгилиг «Бўлажак ўқитувчиларни касбга тайёрлашда замонавий интерактив методлардан фойдаланиш» деган монография юзага келди. Шунингдек, «Ўқитувчи мутахассисларни тайёрлаш технологиялари», «Педагогик технология ва педагогик маҳорат» каби ўқув қўлланмалари ҳам яратилди.

Бир рангин ғазал

«ҚОШИНГҒА ТЕГУЗМАҒИЛ ҚАЛАМНИ...»

Қошингга тегузмағил қаламни,
Бу хат била бузмағил рақамни.

Бутхоналар ичра ҳеч тарсо
Бир кўрмади сен киби санамни.

Ошиқларингга тараҳҳум этгил,
Кўп айлама жавр ила ситамни.

Нақш қадаминг муяссар ўлса,
Найлай бу жаҳонда жоми Жамни?

Кўнглум қуши тойири ҳариминг,
Сайд этма кабутари ҳарамни.

То беватан ўлмасун кўнгуллар,
Зулфунгдин аюрма печу хамни.

Лаълинг ғамидин кўзум тўкар қон,
Беҳуда кечурмагил бу дамни.

Йўлунгда ғубори роҳ бўлдум,
Бошимга етурмадинг қадамни.

Сен ёрдин ўзга кимга дермен
Кўнглумдаги дард ила аламни.

Бир коса шароби арғувоний
Помол қилур ҳужуми ғамни.

Иқлими вафо Амиридурсен,
Эй шаҳ, бу гадоға қил карамни.

«Чорзарб» куйи билан айтиладиган бу қўшиқ халқимиз ўртасида машҳур бўлиб, узоқ вақтдан буён қуйланиб келинади. Бунинг сабаби ғазал шаклан ихчам, услубан равон, мазмунан теран, бадиий жиҳатдан юксак. Оддийлик ва гўзаллик, соддалик ва теранлик, самимийлик ва ҳассослик ғазалда ажойиб бир тарзда уйғунлашиб кетган. Ғазал оҳангдор, шиддатли ва таъсирчан. Халқимизда табиий гўзалликнинг ўрнини ҳеч нарса босолмайди, асл гўзаллик - туғма гўзаллик, деган гап бор. Табиий ҳусн пардозга муҳтож эмас, у аслича гўзал. Шунга ўхшаб, Амирий ҳам қошингга қалам билан зеб бераман деб, унинг асл гўзаллигини хиралаштириб қўйма, дейди. Чиндан ҳам, ҳақиқий гўзаллик олдида ҳар қандай пардоз ясама бежамадай, сохта қопламадай гап-да. Аслида гўзал юз қошида ҳар қандай безак ожиз. Табиат ҳусни чиройдан қисганларгина қусурларини пардоз орқали яширмоқчи бўладилар. Бас, қошингга қаламни тегизиб, бу ишинг билан Яратувчи ато этган рақамни - илоҳий тарҳ, нақшни бузма:

Қошингга тегузмағил қаламни,
Бу хат била бузмағил рақамни.

Қош - тасаввуфда илоҳий ва моддий олам чегараси ҳисобланади. Шоир ғазални шу чегарадан бошлайди - мажозий муҳаббат тасвири билан бошланган ғазал иккинчи байтданоқ илоҳий ишқ тараннумига айланиб кетади. Қўқон адабий муҳити шоирлари, жумладан, Увайсий, Нодира, Амирий шеърлари тасаввуфий руҳнинг кучлилиги билан ажралиб туради. Бу ҳол мазкур ғазалда ҳам яққол кўзга ташланади. Бу - бежиз эмас. Биринчидан, шоир тасаввуфий ғоялар билан суғорилган мумтоз адабиёт руҳида тарбияланган Лутфий, Жомий, Навоий, Фузулий, Бедил каби сўз саньаткорларини ўзига устоз деб билган бўлса, иккинчидан, унинг ўзи ҳам замонасининг фозил кишиларидан бўлган Муҳаммад Яъқубдан тасаввуф бўйича махсус таълим олади. Учинчидан, тасаввуф таъсири, пиру муридлик анъаналари XX аср бошигача давом этгани маълум. Бинобарин, шоҳ-шоир шеърларидаги сўфиёна маънолар бизни ҳайрон қолдирмайди.

Бутхоналар ичра ҳеч тарсо
Бир кўрмади сен киби санамни.

Бутхона - бутпарастлар ибодатхонаси. Тасаввуф истилоҳотида бутхона деганда, ошиқлар Оллоҳ васлини, илоҳиёт ҳузурини тушунадилар. Шунингдек, орифлар мажлиси, комил инсонлар суҳбати ҳам назарда тутилади.

Тарсо - масиҳий (насроний) динига мансуб киши. Тасаввуфда эса заминий боғлиқликлардан қутилган, нафси амморани маҳв этиб, нафси ҳамидани эгаллаган ориф инсон. Бошқача айтганда, дунёдан этак силкиб, илоҳий ишқ йўлини тутган киши.

Санам (бут) - тасаввуф адабиётида кўпинча асл мақсад, яъни маъшуқа маъносида келади. Баъзида важду илҳом ҳолатида солик қалбида пайдо бўладиган нозик маъноларга ҳам ишора қилинади. У ишқ вақдат рамзи ҳам ҳисобланади. Санам - тариқат соҳиби маънисини ҳам билдиради - солик унга иқтидо қилади.

Шундай қилиб, байтнинг зоҳирий маъноси: «Бутпараст жами бутхоналарни кезиб, сенга тенг келадиган бут - санамни кўрмади». Мажозий маъноси: «Юртма-юрт, элма-эл кезиб, бу дунёда сендан гўзал маҳбубани топмадим». Тасаввуфий қатлами: «Ҳар икки дунё ҳақиқатига эришган ориф-комил инсон илоҳий маҳбуба - Оллоҳдан комил зотни кўрмади». Пиру муридлик маъносида олинадиган бўлса, муриднинг ўз устозидан ўтадиган пирни топмагани ҳақида сўз бораяпти.

Кейинги байт содда ва тушунарли: ошиқларингга раҳм айла - кўп жабру ситам қилма:

Ошиқларингга тараҳҳум этгил,
Кўп айлама жавр ила ситамни.

Тасаввуф адабиётида маъшуқанинг жабру жафосини исташ, ундан хурсанд бўлиш мотивлари етакчилик қилади. Бинобарин, бу ерда ситамни жабру жафонинг ҳаддан ўтиб, ошиқнинг тоқати тоқ бўлгани маъносида тушуниш керак. Сўфийлар тушунчасида жафо деб солик дилининг маориф ва мушоҳадалардан тўсиб қўйилиши, шунингдек, маҳбубанинг бевафолигига ҳам айтадилар.

Нақши қадаминг муяссар ўлса,
Найлай бу жаҳонда жоми Жамни?

Жам - қадимги Эроннинг афсонавий подшоҳи Жамшид номининг қисқартирилган шакли. Жамшид «Жоми жаҳоннамо» - жаҳонни кўрсатувчи жом ихтиро қилган бўлиб, унда дунёдаги нафақат ҳозирги, балки ўтмишда юз берган ва келажакда содир бўладиган воқеа-ҳодисалар ҳам акс этар экан. Илоҳий сирларни ошкор қилиши жиҳатидан май қадаҳи ҳам Жоми жаҳоннамога ўхшатилади. Шунингдек, илоҳий асрорлардан огоҳ комил инсоннинг қалбини ҳам Жамшид жоми - Жоми жаҳоннамога нисбат беришади. Чунки бу қалб илоҳий маърифатга кон бўлиб, унга боқкан ориф Оллоҳ моҳияти, ғайб сирларидан огоҳ бўлади.

Солик учун мақсад - илоҳий маҳбуба. Жамшид жоми ёки бошқача айтганда, дунё, нафс ва жисм ташвишларидан поклаиб, шаффоф бир кўзгуга айланган ориф қалби ана шу илоҳий маҳбубани кўриш учун бир восита. Бинобарин, маъшуқа қадамининг нақши муяссар бўлар, яъни ошиқ маъшуқа васлига етар экан, энди Жамшид жомини нима қиламан, дейди. Қаршингда маъшуқанинг ўзи турганда унинг кўзгудаги аксига боқмайсан-да!

Кўнглум қуши тойири ҳариминг,
Сайд этма кабутари ҳарамни.

Бу ерда тойир - қуш: ҳарам - хос жой: мақсад, маслак маъноларида келаяпти.

Байтнинг маъноси: «Кўнглим қуши ҳараминг атрофида сени деб учади, бу ҳарам кабутарини овлаб - ўлдириб қўйма». Ёки: «Кўнглимнинг мақсад-муддаоси сенсан. Сенинг аксинг жилваланиши учун дунё алойиқларидан қутулиб, ўзини поклаётган кўнгилни маҳв этма, токи у шаффоф кўзгуга айланиб, сенинг жамолингни акс эттирсин». Яна: «Мен сенга муносиб бўлиш, васлингга етиш учун жидду жаҳд кўрсатаяпман, Ярим йўлда менинг жонимни олма, токи камолот касб этиб, сенинг васлингга етай».

То беватан ўлмасун кўнгуллар,
Зулфунгдин аюрма печу хамни.

Бу ерда анъанавий мавзу давом эттирилган: унга кўра, маъшуқа сочининг ҳар бир толасида битта ошиқ жони яшайди. Бас, кўнгиллар беватан бўлмаслиги учун сочингнинг ҳалқаларини ёзиб юборма!

Зулф - тасаввуфда етишиш мушкул бўлган илоҳий асрор. Инсон ақли ва сезгиси билан идрок этиб бўлмайдиган ҳақиқат, вақдат даражаси, илоҳий сирлар. Шу билан бирга, ошиқни маъшуқдан ажратиб турадиган парда, унинг хаёлини чалғитадиган касрат - дунё ҳодисотлари. Зулфнинг хамлиги - илоҳий асрор демак. Печу хамнинг ҳам, ўз навбатида, ранжу азоб деган маъноси бор. Демак, тасаввуфий маънода кўнгиллар умидсиз, ватансиз қолмасин десанг, уларни илоҳий асрордан маҳрум қилма, демоқчи шоир.

Лаълинг ғамидин кўзум тўкар қон,
Беҳуда кечурмагил бу дамни.

Лаъл - қизил рангли ялтироқ қимматбаҳо тош. Мажозий маънода қизил ранг, маъшуқанинг лаби ва қизил майни билдириб келади. Бу ерда маъшуқанинг лаби маъносида келиб, тазод - қаршилантириш, зидлаш санъатини ҳосил қилаяпти: маъшуқанинг лаби ҳам қизил, ошиқ кўзидан оққан қон ҳам қизил. Бундан ташқари, нафас ва қон маъноларидаги дам сўзи орқали сўз ўйини қилинган: илоҳий нафасингни дариғ тутма ва кўзим тўккан қонлардан ҳазир бўл. Дам - тасаввуфда Ҳақ файзи бўлган раҳмоний нафасга ишора.

Лаб - сўфийлар истилоҳотида маънавият оламидан анбиёга малаклар воситасида, авлиёга эса илҳом орқали нозил бўладиган калом. Шунингдек, пирнинг илоҳий маърифатга кон сўзи ва бу жонбахш каломнинг мазмуни ҳам кўзда тутилади.

Кўз - комил инсон тимсоли, чунки у фақат ўзгаларни кўради-ю, ўзини кўрмайди. Юз - илоҳий тажалли рамзи бўлса, кўз - шу тажалли нурини ўзида акс эттирган манба.

Шундай қилиб, байтнинг зоҳирий маъноси: «Лабинг ғамида кўзим қонли ёшлар тўкмоқда - бу қонга эътиборсиз бўлма (яъни бегуноҳ қоним тутишидан ҳазир бўл)». Тасаввуфий маъноси: «Илоҳий каломни эшитиш орзусида қон ютмоқдаман - раҳмоний нафасингни дариғ тутма».

Йўлунгда ғубори роҳ бўлдум,
Бошимга етурмадинг қадамни.

Ғуборнинг луғавий маъноси чанг, гард, тупроқ бўлиб, мажозан ғам-ғусса таъсири маъносида ҳам келади. Демак: «Кўйингда (ранжу азоб чека-чека) йўлнинг чанги каби бўлиб қолдим, лекин сен бир йўл мени босиб ўтмадинг, токи қадамингдан баҳра олсам». Маъно ортидаги маъно: «Сенинг йўлингда адо бўлдим-у, бир бор ҳолимни сўрмадинг».

Сен ёрдин ўзга кимга дермен
Кўнглумдаги дард ила аламни.

Ёр - тасаввуф адабиётида Оллоҳ таоло ва комил инсонни билдириб келиши маълум. Бас, ошиқ ўз дардини Яратувчиси ва севиклиси бўлмиш Оллоҳдан бошқа кимга айтади. Шунинг учун ҳам шоир: «Кўнглимдаги дард ила аламни сен ёрдан бошқа кимга ҳам айтаман? - дейди. Машраб ёзганидек:

Ҳар кишини дарди бўлса, йиғласун ёр олдида,
Қолмасун армон юракда, этсун изҳор олдида.

Кейинги байт тасаввуф шеъриятининг энг машҳур тушунчаларидан май билан боғлиқ:

Бир коса шароби арғувоний
Помол қилур ҳужуми ғамни.

Тасаввуф шеъриятида илоҳий ишқ тўла кўнгилга - бир коса май бўлган жойга дунё ғами йўламайди; май ичган, яъни илоҳий ишққа боғланган киши тирикчиликнинг ўткинчи ва беҳуда ташвишларини унутади қабилидаги фикр-мулоҳазаларга кўп дуч келамиз. Чунончи, Алишер Навоий ҳам «Мунажот» куйи билан айтиладиган «Келмади» радифли машҳур ғазалида ёзади:

Эй Навоий, бода бирла хуррам эт кўнгул уйин,
Не учунким, бода келган уйга қайғу келмади.

Бу ерда майдан мақсад зинҳор кайф берувчи ичимлик эмас, балки илоҳий тажалли рамзидир, яъни илоҳий ишқ ташриф буюрган кўнгилга дунё ғами, инсоний ташвишлар қутқу сололмайди. Шунинг учун ҳам Амирий дейдики: «Бир коса арғувоний, яъни қизил рангли шароб ғам ҳужумини даф қилади». Тасаввуфий маънода: «Кўнгилга тушган бир зарра илоҳий ишқ барча дунёвий ташвишларни даф қилиш, унуттириб юборишга қодир».

Иқлими вафо Амиридурсен,
Эй шаҳ, бу гадоға қил карамни.

Бу ерда шоир амир сўзини икки маънода ишлатган: шоҳ (ҳоким) ва ўзининг тахаллуси: «Сен вафо иқлими - мулкининг амирисан, эй шоҳ, бу ҳуснинг гадосига карам қилиб, уни васлингдан баҳраманд эт!».

Шоирнинг севгилисига гўзаллар шоҳи сифатида қараб, уни вафо иқлимининг амири, ўзини эса унинг кўйида бир гадо деб билиш ҳам мазкур ғазалнинг тасаввуфий мазмун асосига қурилганлигидан далолат беради. Қолаверса, бутхона, тарсо, санам, жоми Жам, ҳарам, ғубор, шароб, коса каби сўфиёна истилоҳлар ғазалда айнан илоҳий ишқ тараннумини юзага келтиришга хизмат қилган.

Кўпинча шоирлар бир шеъри, ҳатто байти билан машҳур бўлганликларини биламиз. Шунга ўхшаб, Амирий ҳам «Қошингга тегузмағил қаламни» ғазали ва шу ғазал асосидаги қўшиғи билан халқ кўнглидан муносиб жой олди.

Эргаш ОЧИЛОВ,
филология фанлар номзоди

Ўзбекистон темирйўлчилари ва транспорт қурувчилари касаба уюшма Марказий қўмитаси томонидан «Энг яхши мухбир» кўрик-танлови эълон қилинган эди. Яқинда Марказий қўмитанинг раёсат мажлисида ушбу танлов якунлари кўриб чиқилди.

КЎРИК-ТАНЛОВ ЯКУНЛАНДИ

Танловда фаол иштирок этган жамоатчи мухбирлар – Тошкент минтақавий темир йўл узелининг ҳудудий касаба уюшма қўмитаси раиси ўринбосари А.Имадинова «Меҳр ва мурувват йили» мавзуси бўйича, Бухоро минтақавий темирйўл узелининг матбуот котиби Н.Шабанова «Оммавий спорт – саломатлик гарови» мавзуси бўйича, «Ўзтемирйўлмаштаъмир» корхонаси ходими А.Рўзметов «Компаниянинг 10 йиллигини муносиб қаршилаб» мавзуси бўйича ғолиб деб топилдилар.

Шунингдек, «Темирйўлчи» газетаси мухбирлари В.Луков, Г.Пилипенко, Н.Холиқовлар ҳам юқоридаги мавзулар бўйича кўрик-танлов ғолиблари бўлишди.

Ғолиблар Марказий қўмита томонидан пул мукофотлари билан тақдирландилар.

А.ДАМИНОВ

Биласизми?

СЎЗ ТАГИДА СЎЗ БОР

Шоҳимардон қишлоғи номини Ҳазрати Али билан боғлаб «Ҳазратим», «Пирим» ва «Мозор бувам» деб ҳам аташади. Бу сўз ўзбек адабий тилида «Шоҳимардон», маҳаллий халқ эса Шойимардон, Шоймардон деб юритади.

Шоҳимардон форсча сўз бўлиб, шоҳларнинг марди, асили маъноларини ифодалайди. Хангиз ҳам Фарғона туманида жойлашган қишлоқ номи. Бу қишлоқ жуда қадим тарихга эга. Уюштирилган экспедиция Хангиз қишлоғидан муғлар қалъасини топган.

Қалъадан 500 метрча шарқда муғлар қабристони, иморат харобалари, сопол идиш синиқлари ва ер ости йўли топилган.

Маҳаллий халқ адабий тилимизга ўрнашиб қолган «Хангиз» сўзини «Ханғиз» шаклида талаффуз эттишади.

Хангиз асли туркий сўз бўлиб, «Хангиз» эмас, «Хонқиз» яъни, хоннинг қизи маъносини англатади.

«Мирғизор» Поп туманидаги қишлоқнинг номи. У халқ талаффузида баъзан «Морғузор» ҳам дейилади. Бу сўзнинг асл маъноси ва келиб чиқиши тўғрисида турли фикрлар бор.

«Марғизор» сўзи аслида форсча «Моргузар»дан келиб чиққан. Чунки ҳозирги «Марғизор» қишлоғидан бир вақтлар илон ўтган экан (мор-илон, гузар-ўтти), яъни «Илон ўтти» бўлган.

А.АЛИЕВ

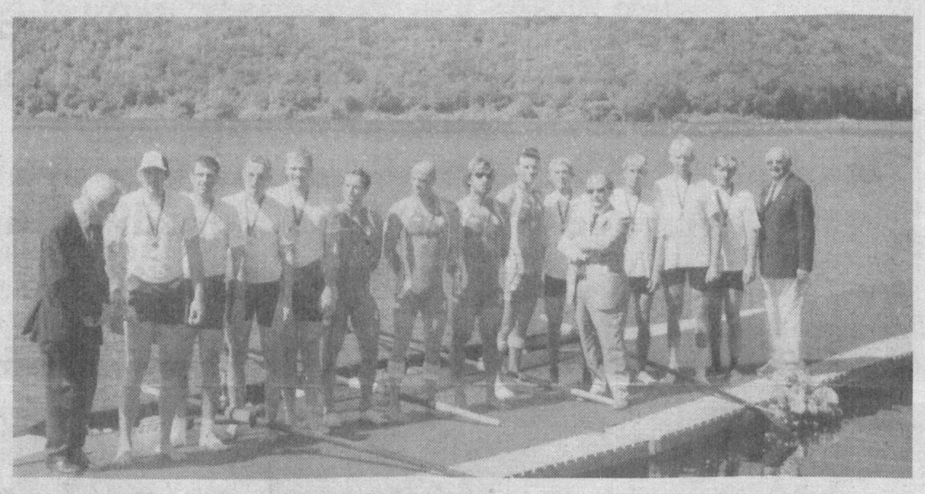

Бошланғич касаба уюшмаларида

«СПОРТГА ИХЛОСИМИЗ БАЛАНД»

Сирдарё иссиқлик энергия станциясида 2247 нафар меҳнаткаш хизмат қилади. Жамоа шартномасининг 11-бандида оммавий-маданий, жисмоний тарбия, соғломлаштириш, спорт ишлари масалалари акс эттирилган бўлиб, унда шунингдек маъмурият ва касаба уюшма қўмитасининг мажбуриятлари ҳам белгилаб қўйилган. Бундан ташқари, хўжалик органлари билан биргаликда болалар спортини ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар режаси бандма-банд амалга оширилмоқда.

- Корхонамизда меҳнаткашларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказиш юзасидан йиллик дастур ишлаб чиққанмиз, - дейди корхона касаба уюшма қўмитаси раиси Галина Краснова. - Бу мақсадда ўтган йили 2 миллион сўмдан ортиқ маблағ сарфланди. Спорт иншоотларини таъмирлашга 26 миллион сўм маблағ ажратилиб, бу маблағ эшкак эшиш базасини таъмирлаш ва жиҳозлашда кенг фойдаланилди. Бу ишлар ўз меваси-ни бермоқда. Корхона спортчилари нафақат республикамизда, балки жаҳон ареналарида ҳам юртимиз шарафини муносиб ҳимоя қилмоқда.

«Энергетик» спорт клуби қошида футбол, байдарка ва эшкакда эшиш секциялари мавжуд бўлиб, ишчиларнинг фарзандлари бу спорт иншоотларида бепул шуғулланиш имкониятига эгалар. Бу спорт клубида қиз болалар учун ҳам алоҳида эшкак эшиш бўйича спорт тўгараги ташкил қилинган. Ўтган йил мобайнида «Энергетик» спорт клубининг футбол майдончаси, ечинишкийиниш хоналари, омборлар қайта таъмирланди.

Сирдарё ИЭС ОАЖда ҳар йили ишчи-хизматчиларнинг фарзандларидан 70-80 нафари Зомин туманидаги оромгоҳларда соғломлаштирилади. Улар корхона ва касаба уюшма қўмитаси томонидан ажратилган спорт анжомлари билан таъминланиб, турли хил спорт тадбирларида иштирок этадилар.

- Вилоятимиздаги энг барқарор ишлаб турадиган корхоналардан бири, шубҳасиз, Сирдарё ИЭС ҳисобланади, - дейди тармоқ Марказий қўмитасининг Сирдарё вилоятидаги вакили Т.Умарқулов. - Қаердаки ишга чин юракдан ёндошилса, ўша ерда катта муваффақиятларга эришиш мумкинлиги ўз тасдиғини топмоқда.

Сирдарё ИЭСда «Наврўз», «Болаларни ҳимоя қилиш куни», «Мустақиллик куни» ва «Энергетиклар касб байрами»га бағишлаб шахмат-шашка, теннис, волейбол, футбол ва мотоспорт бўйича мусобақалар ўтказиш анъана тусини олган. Ўзбекистон касаба уюшмалари жисмоний тарбия ва спорт жамиятининг Сирдарё вилояти бўлими билан ҳамкорликда амалга оширилаётган тадбирлар ўз самарасини бермоқда. Айниқса, «Энергетик» спорт клуби қошидаги эшкак эшиш ва байдаркада сузиш тўгараклари фаолияти тахсинга сазовор. Спортчилар Республика ҳамда Ҳамдўстлик Давлатлари ва жаҳон биринчиликларида муваффақиятли қатнашиб, ўзларига билдирилган ишончни оқламоқдалар. Владимир Черненко, Сергей Богданов, Руслан Наурзалиевлар Грецияда бўлиб ўтган Олимпиада ўйинлари иштирокчиларига айланишди.

Эзгуликка йўғрилган хайрли ишлар ўз мевасини бермай иложи йўқ. Буни Сирдарё иссиқлик энергия станцияси фаолияти мисолида кўриш мумкин.

Н.СОЛИҲОВА,
А.ЮНУСОВ,
«Ишонч» мухбирлари

ISHONCH
МУАССИС: Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси

Бош муҳаррир Мирғиёс ҚАЮМОВ

Таҳрир ҳайъати:
Эркин Воҳидов, Сайёра Рашидова, Жория Алимхўжаева, Маъмура Одилова, Маҳмуджон Расулов, Элёр Ёқубов, Зайниддин Рихсиев (бош муҳаррир биринчи ўринбосари), Виктор Зверев (бош муҳаррир ўринбосари «Ишонч-Доверие»), Мирзоҳид Содиқов, Шамсиддин Эсонбоев, Қудратилла Рафиқов, Мирфозил Олимов.

E-mail: ishonch@dostlink.net; ishonch1@dostlink.net

ТЕЛЕФОНЛАР:
Котибият 56-52-78;
Хатлар бўлими 56-85-43;

Газета 1991 йил 21 мартдан чиқа бошлаган

Босишга топшириш вақти - 21.00
Топширилди - 21.45

Манзилимиз: 700165, Тошкент шаҳри, «Бухоро» кўчаси, 24-уй. Нашр кўрсаткичи: 133; 134

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 035-рақам билан рўйхатга олинган.

IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. Офсет усулида босилди. Бичими А-2. Ҳажми 2 босма табоқ. Сотувда эркин нархда.

«Шарқ» нашриёт—матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41—уй.

Тиражи: 17262 Буюртма Г— 016 12345